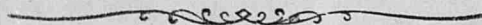

CONVORBIRI LITERARE.

ANUL VI.

1 APRILIE 1872 — 1 MARTIE 1873.

Redactor: JACOB NEGRUZZI.

I AȘI.

TIPOGRAFIA NATIONALA.

1873.

CONVORBIRI LITERARE

Apare la 1 a fiecărei luni.

Abonamentul pe un an pentru România liberă 1 galben; pentru Austria 6 fi; pentru Germania 15 Franci; pentru Svițera, Belgia și Italia 20 franci; pentru Franța și Spania 25 franci.
Abonamentele se fac numai pe un an întreg; în Iași la Tipo-Litografia Națională și la redacțiune, în București la librăria Soccec et Comp.; în toate celelalte orașe din România la biourile postale.

IOAN ELIAD RADULESCU.

În vîrstă de peste șapte-deci de ani Ioan Eliad Rădulescu, cel mai bătrîn din poeții și literații români contemporani, care are meritele cele mai însemnate pentru renașterea literaturii naționale, a murit în București după îndelungă suferință.

Înmormîntarea sa la care a luat parte tot poporul, fără deosebire de clase sociale și de partide politice, probează iubirea de care se bucură la Români, precum și creșterea interesului pentru literatură. Memoria lui ne fie scumpă!

Aparițiunea lunară a jurnalului nostru ne-a făcut a fi cei de pe urmă care însemnăm această dureroasă știre. În curînd ănsă meritele literare ale reposatului barbat, ne vor da ocașinea unui studiu mai întins asupra diverselor sale scrieri.

Iacob Negruzzi.

Scrisoarea D-lui I. Slavici către Redacțiune

relativă la „Zina Zorilor“.

„Astăzi te-ai purtat bine: pe-asă ră îți spun o poveste!“ aceste erau cuvintele bunului meu,— un om bătrân și înțelept, — ierte-l Dumnezeu!... Poveștile erau darurile, ce mi se prezentau pentru purtarea cea bună, ele resplădă sirguinței mele... Intreaga copilărie a mea n'a fost alta decât o poveste lungă și frumoasă... Cât am fost în casa părinților mei, am ascultat, cât am fost departe de ea, am spus la povești: povestea a fost fondul plăcerilor mele din copilărie.

Fiind ea pentru mine un suvenir de zile ferice, motivele scrierii mele nu au putut fi decât estetice... „A fost, ce a fost.“—Pentru ce a fost, cum a fost?—sau pentru ce se zice, cum-c'ar fi fost? de aceste nu m'am interesat de fel!—Nu am cercetat; nu am făcut știință; nu am voit să studiez, ci să reproduc gândirea poporului român.—Asupra culegerii de povești, observ ănsă că chiar acelaș om nu povestește aceeași poveste de două ori una după alta, fără de a se abate mai târziu de ceea, ce a zis mai înainte; cu atâta mai mari sunt diferențele, ce purced din diferența provincială.—Povestea, nefiind decât pe alocurea legată de forme ritmice, capetă un caracter individual: fie care revarsă în ea gândirea sa individuală; fie care o spune așa, precum o știe, și precum îi place s'o spună.—Bătrânii amestecă înțelepciunea, bărbații puterea, și fetele simțirile lor în poveste: fie care dă acelui fapt importanță, pentru care simte mai multă predilecție... Și apoi—o poveste e totdeauna amestecul mai multora: omul combină ce-i place.—Partea fixă e un schelet foarte sarac—atât în gândiri, cât și în fapte.. Voesc să zic: nici o formă a poesiei populare nu are atâte variante ca povestea.

Chemarea prelucrătorului devine astfel cu mult mai grea și totodată cu mult mai frumoasă decât s'ar părē din început: el trebuie să privească povestea din toate punctele de vedere, și să combine din toate variantele un întreg frumos. Astfel culegătorul nu numai dă recepțiunii caracterul individual, ci produce totodată un întreg nou.

Faptele și ideile sunt dară o recepție din popor: gruparea lor estetică este un capriciu al individualității.

Aș abusa de bunăvoința d-voastre dacă aș inseră toate variantele, din care am compus pre „Zina Zorilor.“ — Voi atinge dară numai câte-va deosebiri.

Bunul meu mi-a povestit despre „Smocfa cea frumoasă“; în comitatul Zărandului mi s'a zis despre „Zina codrilor“; în Comloșu, (Crișana) se vorbea despre „Pētru Fēt-frumos viteaz,“ și în Temișoara auzii povestea despre „Zina zorilor.“—Am ales numirea, care mi-a părut mai nimerită.

Faptele și ideile sunt, în toate variantele, cu puțină abatere, tot acelea. Ochii împēratului, calea lui Petru, ajutorul sfințelor surori, fântăna miraculoasă, scena de la Zina Zorilor, violența fraților și desfășurarea finală—se află în toate variantele. „Ce“ este tot aceea; „Cum“ nu este tot așa. Odată Pētru trece pe la o singură, odată pe la douē, și earăși odată pe la alta din cele trei sfinite.. Odată lipsesc pădurile, odată țerile miraculoase; odată Petru trece peste smântăna laptelui, altă dată peste palma nasdravanului; odată Petru e ucis, altă dată i se fură apa.. ș. c. l... Eu, din toate aceste, am ales și combinat.

Sucul etic a ramas neatins. Am lasat ca gândirea morală a poporului român să rămāne intactă, și în deosebi, pentru că ea, în toate variantele, e tot aceea... morala e rezultatul gândirii popoarelor, eară nu a indivizilor.

Stilul este pe cât se poate popular. Cele mai multe frase sunt stereotipe, și anume toate câte sunt frumoase. Asta să-mi fie totodată și scusa pentru idiotismele, care au trebuit să intre în limba „Zinei zorilor“... M'am depărtat ănsă de mult din mijlocul poporului: nime nu mă poate condamnă, dacă nu știu vorbi cu florile! Un Alecsandri ar fi trebuit să'mpodobească pre „Zina Zorilor“ pentru ca ea să nu se rușineze umblând printre noi.

I. Slavici.

ZINA ZORILOR.

POVESTE. *)

A fost ce-a fost; dacă n'ar fi fost, nici nu s'ar povesti.

A fost odată un împărat—un împărat mare și puternic; împărăția lui eră atâta de mare, încât nici nu se știa unde se începe și unde se sfârșește.

Unii ziceau, că ar fi fără de margini, eară alții spuneau, că țin minte de a fi auzit din bătrâni că s'ar bătut odinioară împăratul cu vecinii săi, din care unii erau și mai mari, și mai puternici, eară alții mai mici și mai slabi decât cênsul.

Despre împăratul acesta a fost mers vorba căt e lumea și țara, cumcă cu ochiul cel de-a dreapta tot ride, eară cu cel de-a stinga tot lăcrimează neincetat. In zădar se întreba țara, că oare ce lucru să fie acela, că ochii împăratului nu se pot împăca unul cu altul, și nu se pot înțelege unul pre altul. Dacă mergeau voinicii la împăratul ca să-l întrebe, el zimbea a ride, și nu le zicea nimic.—Așa remase vrajba dintre ochii împăratului o taină mare, despre care nu știa nime nimic afară de împăratul.

Crescură feciorii împăratului. Ce feciori! ce feciori! Trei feciori in țară ca trei luceferi pe cer:

Florea, cel mai betrân, era de un stânjen de înalt, cu niște umeri, încât nu l'ai pute măsura cu patru pălmi cruciș.

Cu totul alta e Costan: mic la statură, indesat la făptură, cu brațul de bărbat, cu pumnul indesat.

Al treile și cel mai tănăr fecior al împăratului e Pătru: înalt, dar subțire, mai mult fată decât fecior.—Pătru nu face multă vorbă: el ride și cântă, cântă și ride de dimineață până in sară. Numai câte-odată-l vede omul mai întunecat, dă cu mâna pletele in dreapta și in stinga de pe frunte și atunci ți se pare, că vezi pre un betrân din sfatul împăratului.

—„Măi Florea, tu ești acuma mare; du-te și întreabă pre taica, pentru ce-i plânge lui un ochiu ear altul ride pururea.“

Așa zise Pătru cătră frate-său Florea intr'o bună dimineață. Dar Florea nu s'a dus: el știa încă de mic, că împăratul se supera dacă-l întreabă cineva de astă treabă.

Tot așa o păți Petru și cu frate-său Costan.

„Nu cutează nici unul; lasă c'ou cutezà eu,“ zise la urmă Pătru. Vorba fu zisă; lucrul fu gata. Pătru merse ca să întrebe.

„Oarbă ți fie mumă-ta! ce treabă ai tu de aceea?!“ îi zise împăratul mănios, și-i dede o palmă pe de-a dreapta și alta pe de-a stinga.

Pătru se duse supărat și spuse fraților sei, cum a pățit-o cu tatăl-său.

De când a întrebat Pătru de treaba ochilor, se părea cumcă ochiul cel din stinga plânge mai puțin, eară cel de-a dreapta ride mai mult.

Pătru își întări pe inimă, și mai merse odată la împăratul. „O palmă e o palmă, și doue-s doue!“ Gândi și făcù.

O păți din nou, cum a mai pățit-o.

Ochiul cel din stinga lăcrimă acuma numai din când in când, eară cel in dreapta se părea a fi injunit cu zece ani.

„Dacă e treaba așa, gândi acuma Pătru, apoi știu eu ce oi face. Atâta me duc, atâta

*) Această poveste am auzit-o cu vre-o zece ani înainte in Siria, de la un bătrân înțelept.

intreb, atăta răbd la pălmi, până ce vor ride amundoi ochii.“

A zis-o; a și făcut-o! Pătru nu zicea nimic de două ori.

„Fătul meu Pătre! zise împăratul, acuma mai blând și rizând cu amundoi ochii. Eu vîd, cumcă ție nu-ți ese grija din cap; ți-oiu spune dar treaba cu ochii mei. Vezi ochiul acesta ride de bucurie, când vîz că am așa trei feceori ca și voi; eară celalalt plînge, pentru că me tem, ca voi nu veți fi in stare să împărățiți in pace și să apărați țara de vecinii cei vicleni. Dacă-mi veți aduce ănsă apă de la fântăna Zinei Zorilor, ca să mă spăl cu ea pe ochi, imi vor ride amundoi ochii, căci voi ști, că am feciori voinici, pe care me pot răzema.

Așa zise împăratul. Pătru-și luă pălăria de pe prispă și se duse să spună fraților sei ce-a auzit.

Feciorii împăratului se puseră la sfat, și gătiră lucrul pe scurt, cum se cade între frații cei buni. Florea, ca cel mai bătrîn dintre cei trei, se duse in grajdii, alese calul cel mai buu și mai frumos, puse șeaua pe el, și apoi luă zioa bună de la casă și masă. „Me duc, zise cătră frații sei, și dacă nu voi veni intr-un an, o lună o săptămână și o zi cu apa de la fântăna Zinei Zorilor, să vini tu Costane după mine.“ — Se duse.

Trei zile și trei noți Floria nu mai stătù; calul sbură ca năluca peste munți și peste văi până ce ajunsese la marginile împărăției. Jur împrejur pe lângă împărăție era o prăpastie adăncă și peste această prăpastie o singură punte. La puntea asta mai stătù Florea odată: să privească inapoi, apoi să — iee „zioa bună“ de la țară.

Ferească Dumnezeu și pre sufletul păgân, de aceea, ce vîzù Florea acuma, când era să plece mai departe. Un bălaur! dar bălaur cu trei capete, cu niște fețe grozave, cu-o falcă in cer, cu uua in pămînt.

Florea nici nu mai așteptă, ca balaurul să-l scalde in văpaie, ci dede pintini la cal, și se duse ca și când nici n'ar mai fi fost aici.

Bălaurul suspină odată, și perî fără de urmă.

Trecù o săptămână; Florea nu mai veni; trecură două; de Floria nu se mai auzea nimic. Trecù o lună; Costan începù a alege între cai. Când crăpară zorile după un an, o lună, o săptămână și o zi, Costan se sul pe cal, își luă zioa bună de la frate-seu cel mai mic. „Să vii și tu, dacă voi perî și eu,“ zise; și se duse cum s'a fost dus frate-seu.

Bălaurul de la punte eră acuma mai infrișat, capetele lui erau mai ingrozitoare, și fuga voinicului mai răpede.

Nu se mai auzi de amundoi frații; Pătru rămase singur.

„Mă duc și eu in urma fraților mei, zise Pătru intr'o zi cătră tatăl-său.

„Apoi mergi cu Dumnezeu; ii zise împăratul, doară vei avè mai mult noroc decât frații tei.“

Și cel mai tînăr fecior a împăratului luă dară „zioa bună,“ și porni cătră marginea împărăției.

Pe puntea cea mare stătea acuma un bălaur și mai mare, și mai grozav, cu falcile și mai infrișate, și mai deschise. Bălaurul avea acuma nu trei, ci șapte capete.

Pătru stătù in loc, când vîzù dihania asta infrișată. „Feri din cale!“ strigă apoi. Bă-

laurul nu ferî. Pătru mai strigă odată și încă de a treia oară; după aceea se răpezi la el cu sabia scoasă.

Indată i se intunică cerul, de nu vèzù altă decât foc: foc in dreapta, foc in stînga, foc pe dinainte, foc pe dinapoi. Bălaurul arunca la foc din toate șapte capitele.

Calul începù a horcăni și a se arunca in doue picioare, încât voinicul nu putea să lucre cu sabia.

„Stăi! c'asa nu-i bine!—zise Pătru, și se coborî de pe cal. In mîna stingă calul, in mîna dreaptă sabia.

Nici așa nu merse: Făt-frumos nu vedea altă decât foc și văpaie.

„A casă—după alt cal mai bun! Pătru zise, încălecă, și se duse ca earăși să vină.

Când sosî acasă, il așteptă lăptătoarea sa, baba Birșa, in poarta curții.

„Hei, fătul meu Pătre,! am știut, cumcă eară ai să vini, fiindcă n'ai plecat bine.“

„Cum să fi plecat dară? întrebă Pătru pe jumătate supărat, pe jumătate trist.

„Vezi, dragul meu Pătre, începù a-l învăța acuma baba, tu nu vei putè merge la fântăna Zinei Zorilor decât dacă vei călări pe calul, pe care a călărit tatăl-tău, împăratul, in tinereța sa; mergi, întrebă unde, și care e calul acela, dup'aceea încălecă și te dū.

Pătru mulțami de învățatură, și apoi se duse ca să 'ntrebe de treaba calului.

„Neagră-ți fie lumina!—se răstî acuma împăratul. Cine te-a învățat ca să mă întrebî tu pre mine așa? Cu de-a bună samă vrăjitoarea cea de Birșă. Ai tu minte? Au trecut cincizeci de ani de când am fost eu june: cine știe pe unde au putrezit oasele murgului meu de atunci?! In podul grajdului imi pare,

cumcă mai este o curea din frēu. Atăta am și mai mult nimic din cal.“

Pătru eși supărat, și spuse babei „cum și ce.“

„Așteaptă numai—strigă baba rizēnd de bucurie. Dacă stă lucrul așa, apoi stă bine. Dute și adă bucata din frēu. Doară voiu ști eu face un lucru cu cale din ea.“

Podul era plin de frēne, de șele și de curele: Pătru alese cele mai roase, mai ruginite și mai negrijite și le duse babei, ca să facă, precum a fost zis.

Baba luă frēnele, le afumă cu fum de tămăie, zise peste ele o zicală din cuvinte mănușele și grăi după aceea cătră Pătru: Ie frēnele și dă cu ele de propta casei.“

Pătru făcu precum i se dîse ca să facă.

Vraja babei a fost bună. Abia dede Pătru cu frēnele de proptă, *) se și întâmplă . . . nu știu cum . . . un lucru, inaintea căruia Pătru stete uimit Un cal stătea inaintea lui, un cal, decât care lumea n'a vèzut mai frumos! cu o șea plină de aur și pietre scumpe, cu niște frēne, la care să nu privești, că-ți pierie lumina ochiului. Frumos cal, frumoasă șea și frumoase frēne pentru Făt-frumos.

„Sari voinice in spatele Murgului,“ strigă baba făcēnd cruce peste cal și călăreț; mai zise apoi o zicală din câte-va cuvinte, și intră in casă.

După-ce Pătru sări pe cal, simțea cumcă e de trei-ori mai puternic la braț și de atâte ori mai pietros la inimă.

„Să te țini bine, stăpâne, c'avem cale lungă și trebuie să mergem iute.“

Așa zise Murgul; dar și-a aflat voinicul

*) Pe la noi casele au stēlpi pe de inainte care se rumesc „proptă.“

. . . Se duseră . . . se duseră, sburară—cum nu s'a dus nici n'a sburat cal și voinic nainte de aceea.

Pe punte stătea acum un bălaur cum n'a mai stat, un bălaur cu donesprezece capete, . . . Douesprezece capete, care de care mai grozave, mai pline de văpaie! . . . Hei! dar și-a aflat voinicul. Pătru nu se inspăimântă, ci începù a se suflca la măneci și a scuipa în palmi: „Feri din cale!“—Bălaurul începù a scuipă la foc.

Pătru nu mai făcù dară multă vorbă, ci scoase sabia, și se gătì să se răpadă spre punte.

„Stăi! stămpără-te! stăpâne, grăi acumă Murgul, fă cum zic: ințepenește-te cu pintenii la mine în brău, scoate sabia, și stăi gata, că avem să sărim peste punte și bălaur. Când vei vedè apoi că suntem tocmai pe deasupra bălaurului, taie capul cel mai mare, șterge cu măneca sabia de sânge și o bagă în teacă, ca să fii gata pe când ajungem la pământ.“

Pătru strinse din pinteni, scoase sabia tăie capul, șterse sângele, bagă fierul în teacă, și fù gata pe când simți pământul sub picioarele calului.

Așa trecură puntea.

„Să mergem mai departe,“ începù Pătru vorba după ce mai privi odată îndărăt la țara sa.

„Să mergem!“ îi respunse Murgul. Numai spune-mi acumă, stăpâne, cum să mergem? Să mergem ca vântul? să mergem ca gândul? să mergem ca dorul? sau să mergem chiar ca blăstēmul? . .

Pătru privi înainte și nu vezù altă decât cer și pământ, . . . un pustiu la a cărui vedere i se redicără perii în vèrful capului.

„Să mergem tot una după alta, nici pre

tare să nu ne obosim, nici peste măsură, să nu ne intărziem.“

Zise . . . apoi merseră, . . . merseră . . . o zi ca vântul, una ca gândul, una ca dorul și una ca blăstēmul până ce ajunseră, în crăpatul zorilor zilei a patra la marginile pustului.

„Stăi acumă! . . . Dă în pași! . . . Să ved. ce n'am mai vèzut,“ strigă Pătru, ștergându-se la' ochi ca omul, care se trezește din somn, sau ca acela, care vede ceva, și-i pare că numai ăi pare. . . . Naintea lui Pătru se întindea o pădure de aramă . . . cu copaci, pomi și poame de aramă, cu frunze de aramă, cu tufiși, iarbă și flori care de care mai frumoase, tot de aramă. . . .

Pătru stătù și privi cum privește adecă omul, care vede, ce n'a mai vèzut și despre ce n'a mai auzit.

Intră în pădure.

„Florile de pe mărșinile căii începurè a se lănda și a indemna pre Pătru ca să le rupă și să-și facă cunună din ele. . . .

„Ie-me pre mine, că eu-s mai frumoasă și dau putere celui ce mă rupe,“ zicea una

„Ba ie-mè pre mine, că cine mă pune în pâlărie, pre acela-l iubește cea mai frumoasă nevastă din lume,“ zicea alta. . . . Și earăși se mișca alta . . . și alta . . . care de care mai frumoasă și mai dulce la vorbă până-ce ademenirè pre Pătru ca să le rupă.

Murgul sări în lături, când vèzù că stăpânul sèu se pleacă după flori.

„Pentru-ce nu rămăi în pace?“ zise Pătru cam cu răstita.

„Nu rupe, că nu e bine să rupi!“ zise Murgul sfătos.

„Pentru-ce să nu fie bine?“

„Pe florile aceste zace blăstēmul : cine rupe din ele, acela are să se lupte cu vëlva pădurii !“*)

„Ce vëlva ?!“

„Acuma dă-mi pace ! Ascultă de mine : privește la flori, nu rupe ănsē din ele, ci rămăi in pace.“ Așa zise calul, și merse in pași mai departe.

Pētru o știa din pașită, cumcă e bine s'asculte de Murgul ; își rupse dar gândul de la flori.

In zădar ănsē ! dacă se pune odată necasul in capul cui-va, nu scapă de el, de s'ar și feri din toate puterile . . . florile tot i se imbiau, și el tot intr'una slăbea din inimă.

„Fie, ce e dat să fie ! zise Pētru de la o vreme. Barem voiu vedē și vëlva pădurilor. Să ved ce e ? cu cine am de lucru ? Dacă-mi va fi ursita să mor de ea, voiu muri și așa ; dacă nu, . . . apoi scăp . . . să fie o sută și-o mie de ele!“ Se puse apoi la rupt de flori . . .

„N'ai făcut bine ! zise acuma Murgul plin de grijă. Dacă ai făcut-o ănsē, e făcută ; te incinge acuma, și fii gata de luptă, că acuș vine vëlva !“

Abia vorbi Murgul vorba, abia fu Pētru gata cu cununa . . . până ce și incepū un vânt ușor din toate părțile . . . Din vânt se făcū vi-for . . . Viforul crescū . . . crescū până ce nu se vèzū altă decât intuneric și noapte . . . și eară numai noapte și intuneric . . . Pētrului îi părea cum că a luat cineva lumea in spate și a încărcat-o la fugă cu ea, așa se cutremura pământul sub el.

*) Ce să fie această „vëlva“ eu singur nu știu. Când am întrebat pre bătrânul „ce e acea vëlva ?“ „Ce-e ? imi respunse, ce să fie ? Vëlva ca vëlva, bat'o păcatul!—Bidigania acea grozavă deacolo din pădure.“ . . . Presupun cumcă ar fi gnomă, geniu, ori așa ceva, noșunea puterii abstracte a unui lucru.

„Frică-ți e ? întrebă Murgul scuturând din coamă“.

„Ba ! respunse Pētru întărindu-și pe inimă, deși spatele incepurē a-i furmica. Dacă e acuma așa, apoi fie, cum e !“

„Nici nu-ți fie frică ! incepū a-l indemna Murgul. Le frēul de la mine din cap, și umblă ca să'nfrēni vëlva cu el“.

Atăta mai zise, căci Pētru nici nu avū timp să desfrēne cum se cade până ce și ajunse vëlva la ei . . .

Pētru nu putē privi la ea, . . . așa era de grozavă și infricoșată.

Cap n'are . . . dar nici fără de cap nu e . . . Prin aer nu sboară . . . dar nici pe pământ nu umblă . . . Are coamă ca și calul, coarne ca cerbul, față ca ursul, ochi ca dihorul și trupul e de toate . . . numai de ființă nu . . . Așa era vëlva când se răpezi cătră Pētru. *)

Pētru se sprijini in fere, se redică in picioare și incepū a lucra când cu sabia, când cu brațul, eară sudorile mergeau după el ca pērēul.

Trecū o zi și o noapte ; lupta nu mai ajunsē la capēt.

„Stăi ! . . . Să ne mai întărim o leacă !“ zise vëlva resuflând cu greu.

Fēt-Frumos lăsă spada in jos.

„Nu sta !“ strigă Murgul cu grăbita.

Pētru earăși incepū a lucra din toate puterile.

Vëlva rēncheză acuma odată ca și calul . . .

*) Cine află această descriere esttraordinară, trebuie să cugete că poporul român, totdeauna grandiositatea o exprimă prin o descriere pe cât se poate mai vagă. Și asta e foarte corect, fiind că lasă câmp liber inchipuirii fie-căruia din ascultătorii sei, care astfel își infățosează lucruri cât se poate mai monstuoase.

apoi urlă ca lupul, . . . și se răpezi din nou la Pătru. Lupta mai curse o zi și o noapte și mai infricoșată decât până acuma . . . Pătru simțea, cum că abea se mai poate mișca de obosit ce era.

„Stăi acuma, că vęd că am cu om de lucru! Stăi, zise vęlva acuma de-a doua oară, stăi! să ne împăcăm.“

„Nu sta!“ vorbi Murgu.

Pătru se luptă mai departe de și abia mai putea resufla. Dar nici vęlva nu se mai răpezi ca până acuma, ci începù a se purta mai cu cale și treabă, cum se poartă adecă toate, când nu mai simt puteri in sine.

Așa curse lupta până in zorile de-a treia zi. Când începurę zorile a crăpăți, Pătru făcù ce făcù, . . . destul, că aruncă fręul in capul vęlvei obosite . . . Deodată se făcù din vęlvă un cal, . . . cel mai frumos cal din lume.

„Dulce-ți fie viața, că mă scăpași de la robie!“ zise acuma vęlva prefăcută in cal, și începù a se desmierda cu Murgul.

Mai in urmă înțelese Pătru din vorbă și cuvânt, cum că vęlva nu fuse altă decât un frate a Murgului, pre care l'a blăstemat sânta Miercure iuainte de asta cu atâte și atâte sute de ani.

Pătru legă vęlva de calul seu, se sui pe ea, și se puse din nou pe cale . . . Cum a mers? nici nu e nevoe să spun. Răpede a mers, . . . până ce a eșit din pădurea cea de aramă.

„Stați pe loc! Dați in pași, să vęd ce n'am mai vęzut!“ zise Pătru mai odată, când eșirę din pădurea cea de aramă. . . Inaintea lui se intindea acuma o pădure încă mai minunată decât cea de aramă, cu tufiș mai strălucitor, cu flori mai frumoase și mai ademenitoare: el intră in pădurea cea de argint. . .

Florile începurę a vorbi încă mai dulce și mai indemnător decât cele din pădurea de aramă.

„Să nu mai rupi din flori, zise vęlva cea legată de Murgul, căci frate-meu e de șapte ori mai puternic decât mine.“

Mi se oprì ănsę Făt-Frumos cel fără de frică!?. . . Abea trecù una, două, până ce Pătru și începù a rupe la flori și-a le impletì in cunună.

Să făcù vifor mai turbat, noapte mai neagră, pământul se cutremurâ mai tare decât in pădurea de aramă; vęlva pădurii de argint se răpezi la Pătru c'o grozăvie de șapte ori mai mare decât cum a fost in pădurea de aramă. . . Nici el nu fu ănsę leneș! . . . Lupta mai curse odată trei zile și trei nopți; și'n crăpetul zorilor zilei a patra Pătru infrână și pe adoua vęlvă.

„Dulce-ți fie fericirea, că m'ai scos de la robie!“ zise și astălaltă vęlvă, . . . apoi se intinserę la cale, cum s'au mai intins și până acuma.

„Ho! Stați pe loc! . . . Dați in pași! . . . Să vęd, ce n'am mai vęzut încă,“ strigă călărețul, acuma de-atreia oară, puse după aceea palma pe ochi, fiind că să temea, că-i va perì lumina de razele, ce veneau din pădurea cea de aur. El mai vęzuse lucruri minunate, dar despre așa ceva nici nu s'a visat până acuma.

„Să stăm pe loc! că nu e bine,“ strigarę caii deodată.

„Pentru ce să nu fie bine?!. intrebă Pătru.“

„Tu earăși ai să rupi din flori. Știu că nu te va răbda firea! . . . Și fratele nostru cel mai tēnēr e pe de șeptezeci și șapte de ori mai puternic și mai grozav decât noi toți trei la o-

laltă... Să incunjurăm dar pădurea!“ Așa vorbi Murgul.

„Ba nu! respunse Pătru, să mergem! Să le vedem toate dacă am văzut ceva; să le pățim toate, dacă am pățit ceva. N'aveți frică, nici eu n'am!“

Nu e nevoie să spun, cum că Pătru earăși a făcut făcuta... Doamne! dar cum să nu o facă...

Abia impletită fù cununa, până ce și începù să fie ceva cum n'a mai fost... Acuma nu era mai mult vifor, nu mai mult intunecos; pământul nu se cutremura mai mult... Se făcea nu știu ce și nu știu cum... destul că Pătrului îi părea c'a intrat cineva în miezul lumii și a început ca s'o întoarcă pe dos... Grozav era ce era, și infricoșat... și... să fe-rească Dumnezeu!...

„Vezi așa! zise Murgul supărat dacă n'ai putut rămâne în pace.“

Pătru văzù, că nu mai vede nimic, începù a simți că nu mai simte nimic, și dete a pricepe, că nu mai are ce să priceapă: tăcù dară și nu zise nimic, ci se încinse și se făcù gata de lup a. „Vie acuma vëlva! strigă după aceea. Sau mor, sau îi pun frêul în cap!“

Abia zise vorba până ce și văzù ceva ne mai văzut, apropiindu-se cătră dënsul... O negură deasă venea cătră Pătru. Așa era de deasă negura asta, încât Pătru nici pre sine însuși nu se putea vede într'ënsa!

„Ce e asta?!“ strigă Pătru cam inspăimântat, când începù a simți, că-l doare din toate părțile. Se inspăimântă ănsë și mai tare, când văzù, că nici el singur nu-și aude vorba în negura cea deasă. Începù dar a da cu sabia în dreapta și'n stînga, pe dinainte și pe din-dărăt, a da în toate părțile și din toate pu-

terile, care le mai avea... cum face adecă omul, care vede c'acuma nu e bine... Așa lucră el o zi și-o noapte fără să vadă altă decât negru înaintea ochilor sei, fără să audă alta decât cursura sudorilor sale de pe trupurile cailor... De la o vreme chiar și începù a crede, că nici nu mai trăește, ci a murit acuma de mult... Deodată începù a se desface negura... În zorile zilei a doua negura se resfira de tot, și pe când se ridică soare pe cer, înaintea ochilor lui Pătru eră lumină ca lumina. Lui îi părù acuma că se născuse din nou.

Vëlva? perî ca 'n palmă.

„Resuflă acuma odată, că eară va să înceapă lupta din nou!“ zise Murgul.

„Ce-a fost asta?“ întrebă Pătru.

„Vëlva respunse Murgul, vëlva a fost, prefăcută în negură... Resuflă numai că earăși vine!“

Nici n'a zis'o bine Murgul asta, nici n'avù Păt. u vreme ca să resuflă până ce și văzù că vede ceva venind de-oparte, ceva despre ce nu știea, ce e... O apă, ănsë nu e ca apa, că-ți pare că nu curge pe pământ, ci sboară cum-va sau ce face... Destul că urme n'are, și pe sus nu sboară... Așa ceva, ce nu e!...

„Vai! strigă Pătru.“

„Ține-te și dă, nu sta!“ zise Murgul... și nu mai zise după aceea nimica, că-i astupă apa gura.

Lupta se începù din nou... Pătru dădù o zi și o noapte necurmat fără ca să fi știut în ce, și se luptă fără să știe cu cine... Când se apropiară zorile zilei a doua, începù a simți cumcă slăbește din picioare.

„Acuma pier! strigă cam supărat; ănsë pentru aceea începù a-și întări pe inimă și a da

âncă mai țapăn... Soarele resări pe cer, apa perl fără să se știe cum și când.

„Resuflă! grăi Murgul, resuflă, că n'ai multă vreme. Vêlva vine de loc!“

Pêtru nu mai zise nimic, că nici nu știea, săracul de el ce să mai facă de obosit ce era. Să așeză dară mai bine in șea, strinse mai bine de sabie, și așteptă, așa gătit, ca să a-jungă, ce vedea că vine...

Așa cumcă, nu știu cum, ca și când se vi-sează omul, că vede ceva, ce n'are ce are, și are ce n'are: așa îi părea lui Pêtru că ar fi vëlva acuma. O! doamne! o! doamne! cum poate fi vëlva pădurii de aur, când s'a dus de doue ori cu rușine?!... Sbură pe picioare și umbla pe aripi,... eră cu capul dinapoi și cu coada dinainte, cu ochii in piept și cu pieptul in frunte... și cum mai eră âncă numai Dum-nezeu ar ști s'o spună!...

Pre Pêtru îl trecură fiorii odată din sus in jos, odată din jos in sus, odată cruciș și odată curmeziș; după aceea își întări pe inimă, și începù a lucra, cum a mai lucrat și... n'a mai lucrat.

Trecù zioa, Pêtru începù a slăbi din puteri. Trecù murgul serii; lui Petru începurè a i se impaingina ochii. Când ajunse miezul nopții, Pêtru simți cumcă nu e mai mult călare. Nici el singur nu știea, cum și când a ajuns la pământ; destul, că nu mai era pe cal. Când începù a se desvêli zioa din noapte, Pêtru nu mai putea sta in picioare, ci se lăsă in genunchi.

„Nu te lăsă! mai ține-o âncă o leacă! strigă Murgul când vèzù că slăbesc puterile stăpânului seu.

Pêtru se șterse cu măneca cămeșei de su-

dori, își încordă toate puterile și se ridică âncă odată in picioare.

„Lovește acuma vëlva cu frèul peste bot!“ zise Murgul.

Pêtru făcù pe cum i se zise.

Vêlva rêncheză acuma odată ca armăsarul, încât Pêtrului îi părea ca să asurzească, apoi sări la Pêtru, deși abia se mișca și ea de obosită ce eră.

Lupta nu mai curse mult. Pêtru făcù cum făcù și puse frèul și la astă vëlvă in cap... Pe când se făcea zioă cum se cade, Fêt-frumos călărea pe al patrulea cal.

„Frumoasă-ți fie nevasta, că m'ai scos de la robie!“ zise vëlva.

Plecarè, se duserè, și pe când se învăluea zioa cu noaptea, ajunserè la marginea pădurii de aur.

Cum mergeau așa pe cale, lui Pêtru începù a i se urî, și ca să facă și el ceva, dete a privi la cununele cele frumoase.

„Ce să fac eu cu trei cununi? începù a vorbi așa singur. Destul imi fie una. Țin pre cea mai frumoasă.“ Aruncă dar cea de aramă, apoi cea de argint, și ținù numai pre cea de aur la sine.

„Stăi!“ zise Murgul. Nu arucă cununile. Descalcă și le ridică, că-ți vor prinde âncă bine.“

Pêtru făcù precum i se zise, și merse mai departe.

Când era soarele de-o palmă de la pământ, așa de cătră sară, când încep musculițele a se aduna, călărețul nostru ajunse la marginea pădurii... Naintea lui se intindea un pustiu mare,... mare,... Cât vedeai cu ochii nu vedeai nimic pe el.

Caii se oprirè in loc.

„Ce e?!“ întrebă Pătru.

„Nu e bine!“ răspunsă Murgul.

„Pentru ce să nu fie bine?!“

„Intrăm în împărăția Sfintei Mercure. Cât vom merge prin ea, nu vom da de altă decât de frig și earăși de frig. Pe marginile căii vor fi tot focuri din focuri și eu mă tem, că tu vei merge să te încălzești.“

„Și pentru ce să nu mă încălzesc?“

„Nu e bine să te încălzești!“ răspunsă Murgul cu grijă.

„Intră! grăi Pătru fără frică, dacă trebuie, voi și răbdă și la frig.“

Pe cât Pătru intra mai adânc în împărăția santei Miercure, pe atâta simțea mai tare, că nu e bine cum e. La tot pasul era mai frig, mai ger... dar frig și ger încât îngheța și măduva în oase... Dar nici Pătru nu era făcut din piciorage! voinic a fost la luptă: voinic remase și la răbdare.

Pe marginea căii tot foc din foc și lângă focuri tot oameni din oameni, care chemau pe Pătru la sine care de care cu vorbe mai frumoase și mai ademenitoare. Pătrului începuseră să se îngheța resuffarea în gură, dar el nu se lăsă, ci încă porunci Murgului ca să meargă în pași.

Câtă vreme a răbdat voinicul nostru la ger și frig, nici nu se poate spune căci fiecare știe, cum că împărăția santei Miercure nu e de o asvêrlită, de două... Și nici frigul nu e frig... numai eac' așa, ci frig, frig... încât îngheață și vițelul în vacă, ... încât crapă și stâncele de ger ce e...

Așa e zeu acolo! Dar și Pătru n'a crescut fără neceaz... Scrișcă din dinți și nimic mai mult, deși a fost înțepenit, încât nici nu mai putea clipi.

Așa ajunseră la sânta Miercure.

Pătru se coborî de pe cal, aruncă frêul în capul Murgului, și intră în coliba santei Miercure.

„Bună zioa, Maică!“

„Mulțămim, voinic friguros!“

Pătru rise odată, dar nu răspunsă nimic.

„Voinic ai fost, ăi zise acuma sânta Miercure bătându-l pe umeri. Acuma să-ți dau câștigul.“ Se duse după aceea, deschise un scrin ferecat, și scoase din el o cutie mică. „Eacă, zise mai departe, cutia asta e dată din bătrâni, ca să n'o poarte decât acela, care a trecut prin împărăția frigului. Nați-o, și poartă grijă de ea, că-ți va prinde încă bine. Când o deschizi, îți vine veste de unde tu numai vrei și știre adevărată din țara ta.“

Pătru mulțămî de vorbă și dar, și se sui pe cal și porni mai departe.

După ce se depărtă de-o asvêrlită bună, deschise cutia cea vrăjită.

„Ce e porunca?“ întrebă nu știu ce din cutie.

„Veste imi adă de la taica,“ porunci Pătru cam cu frică.

„Șede la sfat cu bătrânii!“ răspunsă cutiea.

„Merge-i bine?“

„Zeu aci cam rău, că-i supêrat!“

„Cine îl supêră?“ întrebă Pătru acuma mai aspru.

„Frații tăi Costan și Floria!“ răspunsă earăși din cutie. „Pe cum imi pare cer împărăția de la el, și bătrânul zice, că n'ar fi vrednici de ea.“

„Mergi, Murgule, că nu e vreme de pierdut!“ strigă acuma Pătru. Inchise după aceea cutia, și o băgă în traistă.

Să duseră cum se duce năluca când umblă vântoasele și gonesc în miezul nopții pricolicii.

Cât au mers așa, nici nu se poate spune... Au mers mult, ... foarte mult!

„Stăi! să-ți mai dau un sfat!“ zise Murgul într'un târziu.

„S'auzim!“ grăi Pătru.

„Ai avut necaz cu frigul; acuma ai să dai de-o căldură cum n'a mai fost. Să rămâi voinic! să nu te tragi la recoare, că nu e bine.“

„Mergi! respunse Pătru. Nu-ți fie frică: dacă n'am înghețat, nici nu mă voiui topi.“

Hm!... aici e o căldură încât se topește și mедуva în oase... Căldură adecă, cum nu poate fi decât în împărăția santei Joe.

Pe cât mergeau mai departe, cu atâta căldura era mai mare... De la o vreme începură a se topi chiar și potcoavele de la Murgul de pe copite... Hei! dar nici Pătru nu se lăsa! Ii curgeau sudorile vale; el se ștergea cu măneca, ... și mana în goană mai departe.

De cald ar mai fi fost cum ar fi fost; era ănsă și un alt lucru, care pre Pătru-l supăra ăncă mai tare. Pe lângă cale, tot câte de-o asvirlitură bună de departe una de alta, erau niște văi recoroase, cu niște isvoare reci și stempărătoare. Când Pătru privea la ele, simțea, că i-a săcat inima și i s'a uscat limba în gură de sete, ce-i era... .. Pătru lângă isvoare erau tot crini, vioare și trandafiri, prin earba cea molcuță, și pe ele odihneau niște fete, frumoase, Doamne!.. încât nici nu pot fi mai frumoase... Pătrului îi venea să închidă ochii ca să nici nu mai vadă așa lucruri ademenitoare.

„Vino, voinice la răcoare! Vino! stăi de vorbă!“ îl chemau fetițele.

Pătru dădea din cap și nici nu zicea nimic, că i s'a fost oprit și graiul.

Mult au mers așa, ... foarte mult!... Deodată simțiră, ca începe căldura a se mai stempăra... Din departe, pe un deal se vedea o colibă: aici locuia sânta Joe.

Pătru trase spre ea.

Când erau să ajungă la colibă, sânta Joe le eși în cale, și zise zioa bună lui Pătru.

Pătru-i mulțămî... precum e acuma dă-tina la oameni cu cinste și nărăveală, prinseră după aceea vorbă, ... cum prind adecă oamenii, ce nu s'au văzut ăncă. Pătru spuse veste de la sânta Miercure, vorbi despre patimile sale și despre calea în care a pornit, și luă zioa bună, că zeu! el nu pre avea vreme de perdut... Hm! cine scie cât mai avea să meargă până la Zina Zorilor!

„Mai stăi o leacă! grăi sânta Joe, șă-ți mai zic o vorbă. Acuma intri în împărăția santei Vinere: să treci și pe la ea, și să-i spui „sănătate și voie bună“ de la mine. Când vei merge apoi cătră casă, să vii earăși pe la mine, că am să-ți dau o treabă, care-ți va prinde bine“.

Pătru mulțămî de vorbă și de toate, plecă după aceea mai departe.

Abia merseră cam așa cât ține o pipă de tutun până ce și ajunseră într-o țară nouă.

Aici nu era cald, dar nici nu era frig, ci... așa cum-va între ele... cum e coala primăvara, când încep a se înțerca mieii. Pătru începă acuma a resufla mai a stempărare. Era ănsă un pustiu... numai năsip și scaiu.

„Oare ce să fie aceea?“ întrebă Pătru, dând cu ochii de așa ceva ca și o casă ănsă departe, ... foarte departe!... tocmai până unde ajungeau ochii lui peste pustiul cel gol.

„Acea e casa santei Vinere, raspunsă Murgul. Dacă mergem bine, poate ajungem încă până ce se intunecă deplin.“

Așa și fu . . . Noaptea se făcù noapte, Fêțfrumos se apropia cu incetul de casa cea depărtată.

Peste pustia se vedea o mulțime de năluci ce se goneau pe din dreapta, din stinga, pe dinaintea și pe din dosul lui Pêtru.

„Să n'ai nici o frică! zise Murgul. Aceste sunt fetele vênțoaselor. . . Se joacă prin aer așteptând ca să vină și vêrcolacii“.

Așa ajunsêrê până la casa santei Vinere.

„Cobori acuma și intră in casă!“ zise Murgul.

Pêtru voi să facă ce i se zise.

„Stăi! Nu fii așa grăbit, vorbi Murgul mai departe. Să te învăț mai nainte ce și cum să faci. La sânta Vinere nu poți intra, că e păzită jur împrejur de vênțoase“.

„Ce să fac dară?“

„La cununa cea de aramă, și te du cu ea, vezi colo, departe, pe colina ceea. Când vei fi apoi acolo, incepe a striga: „Vai, ce fete frumoase! ce ângeri! ce suflete de zină!“ După aceea ridică cununa in sus și zi: „Dacă aș ști, că ar primi care-va cununa asta de la mine! . . . dacă aș ști! . . . dacă aș ști! și aruncă cununa“.

„Și pentru ce să fac așa?“ întrebă Pêtru, . . . cum întreabă adecă omul, care vre să știe, că pentru ce face, ce face.

„Taci, du-te și fă!“ zise Murgul pe scurt, și Pêtru nu mai lungi vorba, ci făcù precum i se zise.

Abia aruncă Pêtru cununa până ce se și ingrămêdirê vênțoasele peste ea, și începurê a se bate ca să o aibă, care de care

Pêtru o luâ acuma cătră casă.

„Stăi! strigă Murgul încă odată. Încă nu-ți le-am spus toate. Ie cununa cea de argint, apoi te du și bate la fereasta santei Vinere. . . Dacă te întreabă baba „cine-e?“ tu zi că ai venit pe jos, că ai rătăcit prin pustiu. Ea te va mâna in dărâpt. Tu să nu te miști, ci să zici: „Ba zeu! eu nu voiu merge că de când am fost mic tot am auzit de frumseța santei Vinere, și nu mi-am făcut opinci de oțel cu curele de vițel, nu am venit de noue ani și noue luni, nu m'am luptat pentru cununa asta de argint, care voesc să i-o dau ei, nu le am făcut și pățit toate aste pentru ca să merg inapoi când voiu ajunge la ea“ . . . Așa să faci și așa să zici: de aici in colo grija ta să fie“.

Pêtru numai făcù vorbă, ci porni sprê casă.

Cum era așa noapte, Pêtru nici nu vedea casa santei Vinere, ci merse numai pe razele luminei, ce străbăteau din fereastă până la el. Ajungênd la casă, niște câni, începurê a lătra, când simțirê ceva străin prin apropiere.

„Cine se mănă cu câni? amară i-ar fi viața! strigă sânta Vinere mâniaasă cum se cade.

„Eu sunt, sântă Vinere, eu! zise Pêtru resuflând odată cu greu, ca omul, care ar vre și n'ar vre să facă, ce face. Am rătăcit prin pustiu, și n'am unde să dorm peste noapte. Aici tăcù, nu cuteză să zică mai mult.

„Unde ți-ai lăsat calul? întrebă sânta Vinere cam aspru.

Pêtru sta in chipsuri: nu știa să mintă ori să vorbească vorbă dreaptă. Nu respunse nimic.

„Mergi cu Dumnezeu! fêtul meu! Eu n'am

loc să-ți dau“ zise sânta Vinere și se retrase de la fereastră.

Pătru zise acumă ce i-a fost zis Murșul să zică.

Abia-și sfirși Pătru zicala până ce și vèzù, cumcă sânta Vinere deschide fereasta vorbind cătră el cu vorbă dulce și blândă.

„Să vèd cununa, fètule!“

Pătru-i intinse cununa.

„Vino in casă! zise sânta Vinere, nu te teme de căni, că ei înțeleg voința mea.“

Așa și fù. . . Căni începurè a mișca din coadă, mergènd in urma lui Pătru, cum merg după om, când vine sara de la țarină.

Pătru zise „bură sara,“ când intră in casă, își puse pălăria pe vèrful cuptorului, și se așeză pe pomnol după-ce i se zise să șadă.

Acuma se vorbi . . eacă despre lucruri de toate zilele! despre lume, despre rēutatea oamenilor, . . și despre alte lucruri ca aste . . fără nici o treabă și preț . . . Precum se vede, sânta Vinere erà foarte superată pe oameni; eară Pătru-i dădea in toate de drept cum se cade adecă omului, care șede la masa altuia.

Doamne! dar și bētrână era baba asta!. Eu nu știu de ce privea junele de Pătru așa de-a diochiul la ea! Doară voea să-i numere crețurile din față?! Poate!. Ar fi trebuit ănsè ca să se nască de șapte ori tot una după alta, și să trăească tot câte de șapte ori cât un om într'o viață pentru-ca să poată ajunge la capèt cu număratul.

Sântei Vinere ii ridea ănsè inima de bucurie, când vedea, cumcă Pătru se perde cu totul in privirea ei.

„Când nu era ăncă, ce este, începù sânta Vinere vorba, când lumea ăncă nu era lume,

atunci m'am născut eu, . . și eram atăta de frumoasă ca copilă, încăt părinții mei au lasat să fie lume, ca să fie cine să se minuneze de frumseța mea. . . . Când s'a făcut apoi lumea, eu eram fată mare, și, de minunat ce s'a minunat de frumseța mea, lumea m'a diochiat. . . . De-atunci se fac pe toată suta de ani câte-o crețură pe fața mea. . . Și acumă-s bētrână“ Sânta Vinere nu mai putù vorbi mai departe de tristă și de superată.

Vorbind mai departe, Sânta Vinere spuse apoi lui Pătru, cumcă tată-seu era odată împèrat mare și puternic, și, născèndu-se vrajbă între el și Zina Zorilor, care împèrățește in țara vecină, fuse bajocorit, cum nu se cade, de cătră vicleana de vecină. Incepù apoi a vorbi câte rele toate despre Zina Zorilor, . .

Pătru, ce să mai facă și el? asculta tăcut. . . Eacă mai zicea și el câte-odată „Așa-e zeu aci!“ Ce altă se poata face?

„Dar să-ți dau un lucru, dacă ești voinic, și vrei să mi-l faci, grâl sânta Vinere cam pe când începurè a fi somnoroși. „Este la Zina Zorilor o făutănă: cine bea din apa ei, acela inflorește ca trandafirul și ca vioarelele. Să-mi aduci un ulcior din această apă, și-ți voi fi bună mulțămitoare. . . . Lucrul e greu! ce-e drept-e drept! Impèrăția Zinei Zorilor e păzită de fel de fel de fiare și zmei îngrozitori. Să-ți spun ănsè ceva și să-ți dau un lucru.“

După ce vorbi așa, sânta Vinere se duse la un scrin ferecat din toate părțile, și scoase din el un flueraș mic, micuț.

„Vezi tu fluerașul ista? grâl cătră Pătru, mi l'a dat un moș bētrân ăncă de când eram tēnēră. Cine aude sunetul acestuia, acela doarme... doarme... până ce nu-l mai aude. Tu

să iei fluerașul și să tot cânți din el cât vei fi în împărăția Zorilor. Nime nu te va atinge, căci toată lumea va dormi.“

Pătru spuse acum în ce cale a pornit și ce treabă cearca. Sânta Vinere se bucură încă și mai tare.

N'au mai stat mult de vorbă... Dar cum să și stee, când a fost trecut acum miezul nopții bine, bineșor.

Pătru luă „noapte bună“ băgă fluerașul în teacă, și se suî în podul casei ca să mai doarmă și el de la o vreme.

Pe când se revărsau zorile, Pătru era în picioare; luceafărul bouului nici nu s'a fost ridicat bine pe cer, până când el s'a și fost sculat. . . Luă un troc mare, îl umplu de jă-ratic, și se duse ca să hrănească caii. După ce Murgul mănacă câte de trei-ori trei, eară ceialalți cai câte trei trocuri pline de jar, Pătru trase la fântână, adăpă și se făcù gata de cale.

„Stăi! strigă sânta Vinere de la fereastă.“ Mai am să și zic o vorbă! . . Să-ți mai dau un sfat.“

Pătru s'apropiè de fereastă.

„Lasă un cal aici și pleacă numai cu trei. Mergi apoi încet până ce vei ajunge la împărăția Zorilor. Aici descalecă, și intră pe jos. . . Când vei veni apoi îndărăt, așa să vii, ca toți trei caii să-ți rămână în cale, s'ajungi pe jos.“

„Așa voi să fac!“ grăi Pătru voind să plece.

„Nu te grăbi, că n'am gătit încă, vorbi sânta Vinere mai departe. Să nu privești la Zina Zorilor, că ea are ochi, care vrăjesc și priviri, care răpesc mințile. E urită, . . atăta de urită încât nici nu-ți pot spune. Are ochi de bnhă, față de vulpe și ghiare de mă-

ță. Auzi?! să nu privești la ea. . . Și Dumnezeu să te aducă întreg și sănătos, fătul meu Pătre!“

Pătru mulțămî de vorbă și învățătură, și nu se opri mai mult. . . Unde avea el vreme de a sta cu babele la vorbă! . . Lăsă pre Murgul ca să pască, se întinse apoi la cale. . . .

.
. ,

Departee . . . departee . . . unde se lasă cerul pe pământ, unde stau stelele de vorbă cu florile, acolo se vedea o roșată senină, cam așa cum e cerul colea în zorile de primăvară, dar mai frumos și mai minunat! . . .

Acolo era cetatea Zinei Zorilor.

De aici până acolo, de acolo până aici nu era altă decât iarbă și flori. . . Și apoi nu era nici cald nici rece, nici luminos, nici întunerec, ci așa cum-va între ele. . . cum e colea pe la St. Pătru când te scoli ca să mâni vitele la turmă. . . Pătru numai de-un drag umbra prin țara astă plăcută.

Cât a mers Făt-frumosul nostru așa, aceea nu se poate spune cu vorbă omenească, fiind că într'această țară n'a urmat zilei noapte și nopții zioă: erau pururea zori cu vânt moale și recoros, cu soarele ascuns și lumina de jnmătate; împărăția nopții și a zilei se începea numai de la casa santei Vinere.

După mult mers și lungă călătorie, Pătru vèzù zărindu-se ceva alb priu roșata cerului. . . Cu cât se apropià mai mult, cu atăta ceea ce vedea, se desfășura mai tare naintea ochilor lui. . . Asta erà cetatea. . . Pătru privi . . . privi. . . Resuflă apoi odată cu greu, ca omul care gândește „doamne mulțamescu-ți!“ . . . Dar și frumoasă era cetatea asta! . . . Niște turnuri nalte nalte . . până din-

colo de împărăția norilor, niște păreți albi ca ghiociei și ridicați mai sus decât cum stă soarele la prânzul cel mare, un acoperiș de argint, dar cum de argint?! așa că nici nu strălucea în fața soarelui, . . . și ferești . . . tot din aer tors cu multă maiestrie și țesut în gherghef de aur intunecos. . . . Peste toate aste se jucau apoi razele vesele ale soarelui cum se joacă vântul cu umbra crengilor, coala primăvara când abia se mișcă de leneș ce este.

Pătru stete uimit în loc ca să se poată minuna de-atâta frumusețe îngrămădită.

Mult n'a putut să stee, că i-a fost degrabă: descălecă dară, lasă caii ca să pască pe iarba cea plină de rouă, își luă fluerașul precum i-a fost zis sânta Vinere, zise odată „Doamne-ajută,” și plecă la lucrul cel mai mare. . . .

Abia merse, așa singur, pe jos, o cale cam de trei asvêrlite bune, până-ce și dete de un nădrăvan adormit de dulceața fluerașului. Acesta era unul dintre pândarii jurului cetății Zinei Zorilor. . . . Oare doamne cum a putut crește atâta de lung? cum s'a putut intrupa atâta de puternic? și cum îi pot fi brațele atâta de miezoase?! . . . Cum stătea așa culcat pe spate, Pătru începuse să-l măsore cu pașii. . . .

Nu voesc să spun minciună! . . . a fost ănsă lung, foarte lung; atâta de lung a fost încât Pătru resuflă odată cu greu, când ajunsese de la picioare la cap . . . nu știu acuma cu dea bună samă . . . de obosit, ori de uimit. Nici nu e minune dacă s'ar fi fost uimit: nu e luna la resărit atâta de mare, cât era ochiul nădrăvanului. Apoi barem dacă ar fi fost și acesta ca la altă lume, dar era tocmai în mijlocul frunții. . . . Așa era ochiul! . . . Cum

au putut apoi celelalte să fie! Pătru, voinic de voinic, dar zeu! el mulțămii lui Dumnezeu, fluerașului și sântei Vinere, cumcă n'a dat de rău cu acest om neom, și plecă cu ințetul mai departe. . . .

Așa, . . . cam cât merge omul până ce-i vine să se pună la recoarcă, mai merse Pătru până ce dădă de alte lucruri și mai grozave. . . . Niște balauri, tot câte cu șepete capete, erau întinși la soare, și adormiți adânc, când pe de-a dreapta, când pe de-a stînga. . . . Cum au fost acești bălauri, aceea n'o mai spun: știe acuma toată lumea, bălaurii nu-s treabă de glumă și ris. . . . Asta era adoua pază a împrejurului de curte. . . . Pătru trecu cam cu fuga, . . . nu știu acuma de grabă ori de groază. . . .

Nici n'ar fi fost ănsă minune dacă s'ar fi îngrozit! . . . Bălaurul, e bălaur!!

Acuma ajunse Făt-frumos la un riu. . . . Să nu gândească ănsă nime, că acesta ar fi fost riu ca riurile . . . nu apă, ci lapte curgea aici, nu peste năsip de peatră, ci peste pêtre scumpe și mărgăritare, . . . și nu curgea lin ori răpede, ci lin și răpede deodată, cum curg zilele omului fericit. . . . Acesta a fost riul, care curge jur împrejur pe lângă cetate: . . . tot curge . . . tot curge . . . făr'a mai sta făr a merge mai departe. . . . Pe marginea riului dormeau tot cam de-o săritură unul dela altul, niște lei ingherați. . . . Ce lei ăanse! Cu părul de aur și pe dinți și ghiare tot cu ferecatură. . . . Aceștia erau paza riuului. . . . Dincolo, de ceea parte de riu, era o grădină frumoasă, . . . foarte frumoasă . . . cum nu poate adecă fi decât la Zina Zorilor. Pe mal tot flori din flori; pe flori dormeau dulce și lin tot zine din zine, care de care

mai frumoase, mai vrăjitoare și mai dulce la față. . . . Pătru nici nu cuteza ca să privească într'acolo- . . .

Făt-frumos se întrebă acuma cum să treacă peste riu. Riul eră lat și adânc, și peste riu numai o punte; . . . asta ănsă cum nu mai sunt punțile în astă lume. . . . Dincoace și dincolo, pe un mal și pe altul, tot câte-o frunte de punte, păzită câte de patru lei dormitori; puntea ănsă? — peste punte nu poate trece suflet de om. . . . O vezi cu ochii, dar simțеști golătate, când calci cu piciorul pe ea . . . Cine știe din ce o mai fi fost și asta făcută! . . . Doar chiar din un pui de nouri? Destul că Pătru remase pe șermul riului. Să treacă? — nu poate. Să inoate? — nu e treabă. . . . Ce să facă dară?! . . . Hei! să nu fie grijă, de Petru! cu una cu două el n'o sfirșește!

Se întoarse îndărăpt până ce ajunse la nădrăvanul cel mare. „Ce va da tērgul și norocul, gândi în sine, să stăm dară și la vorbă! „Scoală voinice!“ strigă apoi pe nădrăvan trăgându-l de măneca surtucului.

Când nădrăvanul se deșteptă din somn, întinse palma după Pătru, . . . așa ca și când vrei să prinzi o muscă.

Pătru suflă în flueraș . . . Nădrăvanul căzù earăși la pământ.

Așa-l trezi și adormi Pătru de trei ori una după alta, . . . adecă de trei ori l'a trezit și de trei ori l'a adormit. . . . Când fuse ca să fie de-a patra oară, Pătru-și deslegă naframa dela grumazi, luă degetele cele mici ale nădrăvanului și le legă cu ea laolaltă, scoase sabia, și, prinzând pre nădrăvan de piept, mai strigă odată: „scoală voinice!“

. . . Vězându-se nădrăvanul atăta de rău batjocorit. „Ei, zise cătră Pătru, nu te lupți

în luptă dreaptă! Stăi la luptă dacă ești voinic!“

„Mai așteapt'o leacă! mai nainte am o vorbă cu tine, grăi Pătru. . . . Jură, că me vei trece peste riu, și atunci te las să vii la luptă.“

Nădrăvanul făcù jurământ, și Pătru-l lăsă să se secole.

Când nădrăvanul se simți deșteptat, se răpezi la Pătru ca să-l turtească c'o lovitură. . . . Și-a aflat ănsă omul! Nici Pătru nu eră de eri, dea alaltăeri; și el se răpezi voinicește.

Trei zile și trei nopți se luptară. Nădrăvanul dete cu Pătru de intră până în genunchi în pământ; Pătru dete cu nădrăvanul până în brău; eară dete nădrăvanul până în pept, și mai în urmă Pătru până în grumazi! . . .

Când nădrăvanul se simți așa strimtorit, lasă-me, strigă înspăimântat, lasă-me, că mă dau bătut!“

„Treci-me peste riu?“ întrebă Pătru.

„Trec!“ responsea cela din gaură.

„Ce să fac cu tine, dacă-ți calci vorba?“

„Ucide-me, fă ce vrei cu mine, numai acuma mă lasă să trăesc.“

„Așa să fie dara!“ zise Pătru, luă după aceea mână cea stingă a nădrăvanului și o legă de piciorul cel drept, îi bagă naframa în gură ca să nu strige, îl legă la ochi ca să nu vadă, și porni așa, purtându-l de mână, cătră riu.

Când ajuseră la riu, nădrăvanul pași cu un picior de-o parte, cu altul de alta de riu, luă pe Pătru în palmă, și-l puse frumos de cealaltă parte.

„Acuma e bine! grăi Pătru; suflă după aceea în flueraș și nădrăvanul căzù de alungul pe malul riului

Așa trecù Pătru riul.

Când zinele cele ce se scăldau în laptele riului auziră sunetul fluerașului lui Pătru, ele căzură somnoroase, eșiră din lapte și adormiră pe florile de pe mal. Așa dormind le află Pătru, când se coborî din palma nădrăvanului... Nici nu cuteză să stee multă vreme la ele... Frumoase erau doamne! Cum putea apoi să fie inși Zina Zorilor? Sau doară ea e cea mai urită, dintre cele frumoase? Făt-Frumos nu se întrebă mult, ci porni ca să vadă.

Când intră în grădină, începuse a se minuna din nou. Cât a umblat și pățit, atâta frumuseță n'au mai văzut... Lasă că arborii erau tot cu craci de aur, că izvoarele curgeau mai limpede decât roua, că vânturile se mișcau cântând, și florile vorbeau vorbe dulci și frumoase! Pătru mai mult se mira de aceea, că în întreaga această grădină nu era nici o floare desfăcută, ci numai boboci... Par' că aici a fost stat lumea locului, și era să fie pururea tot primăvară... Jare când vor înflori florile aceste dacă n'au avut vreme să înflorească până acuma? Și dacă n'au înflorit, pentru ce?... Așa se întrebă Pătru, așa și încă și într'alt chip, în calea lui către cetate... Nime nu-i stătea în cale; nime nu-i oprea gândirea; toată lumea dormea: zinele de pe la izvoare, păsările de pe crengi, căprioarele dintre tușițe și fluturii de lângă flori, toate erau duse de fluerașul lui Pătru. Chiar nici vântul nu se mai jucă cu frunzele, nici razele soarelui nu mai sorbeau roua de pe earbă, și riurile încetară de-a mai curge... Singur Pătru era treaz: Pătru cu gândurile sale, și Pătru cu mirarea gândurilor sale...

Ajunse la curte. Jur împrejurul curții se întindea un erbiș frumos și des, un erbiș ce

fugea ca vântul. Poarta era în frunte, o poartă tot din flori și alte lucruri frumoase. Pe sub poartă și pe lângă poartă earăși flori, care de care mai mai, încât lui Pătru îi părea că umblă pe nouri, când călca pe ele. Pe de-a dreapta și pe de-a stînga dormeau zinele ce au fost să păzească intrarea în curte. Pătru privi în toate laturile, mai zise odată „doamne ajută“ și intră în cetate.

Ce a văzut Pătru în această curte, aceea nici n'o mai spun: știe doară toată lumea, că curtea Zinei Zorilor nu poate fi ceva lucru de rënd. Jur împrejur zine impietrite, pomi cu frunzele de aur, și cu florile de mărgeli și pietre scumpe, stâlpi de raze din soare și netezi ca și paltinul, trepte lucie și moi ca și culcușul fetelor de împărat, și un aer plin de miros dulce și adormitor... Nici nu voesc să spun, că numai grajdul, în care stau caii săntului soare, era mai frumos decât cetatea celui mai mare împărat din lume... Așa era asta la Zina Zorilor, și uici n'ar fi putut fi altfel... Cum să fie doară?

Pătru se suie pe trepte și intră în cetate... Cele ăntei douăsprezece odăi erau din pânză, alte douăsprezece din mătasă. Urmară apoi douăsprezece de argint și douăsprezece de aur. Pătru trecu cu iuțea priu toate patruzeci și opt: aici află pre Zina Zorilor, într'a patruzeci și nouă, care era cea mai frumoasă dintre toate.

Astă casă era lungă, lată, naltă, ca și o biserică din cele mai frumoase... Jur împrejur păreții erau acoperiți cu fel de fel de mătasuri și alte lucruri minunate; pe jos, pe pământ, pe unde umblai cu picioarele, era nu știu ce strălucitor ca ogliuda și moale ca perina și... mai erau acuma tot felul de lu-

cruri frumoase, ca la Zina Zorilor adecă... Unde va fi doară frumos, dacă nu aicea!... Cum zic, Pêtrului i se oprî resuflarea, când vèzù că se vede in mijlocul atâtor lucruri așa grozav de frumoase...

In mijlocul acestei biserici, sau ce era, vèzù Pêtru fântăna cea vestită, pentru care a venit el atâta lume de pământ... O fântână ca toate fântănele, și nimic mai mult!... Te miri cum a și răbdat-o Zina Zorilor in casa ei!... Avea niște doage din moși și strămoși. Bag sama a fost lăsat, că așa să remănă!... Și acuma am să spun o vorbă mare!... Lângă fântână era chiar Zina Zorilor, ... Zina Zorilor aieve, așa cum ea era!

Era, doamne! un leagăn de aur, și... numai Dumnezeu știe de ce încă, destul cumcă era frumos; aici in leagăn dormea Zina Zorilor pe perini de mătasă umplute cu suflare de vènt de primăvară... Nici nu era frumoasă... Dar de unde să și fie!... N'a zis doară sânta Vinere, că are fel de fel de lucruri urite și ingrozitoare? Ce să mai lungim dară vorba?... Poate că sânta Vinere a avut drept. Poate să fie!... Destul, când Pêtru privi la ea, așa cum dormea in leagăn, el stetè cu sufletul amortit, și nu suflă mai mult in fluerașul cel vrăjit;... era încremenit de minunat ce se minuna... Ba! frumoasă era, ... frumoasă!... mai frumoasă decât chiar cum ți-ar părè că ar fi să fie Zina Zorilor... mai mult nu vreu să zic!...

Pe de-a dreapta și pe de-a stinga leagănului dormeau câte douesprezece zine din cele mai alese. Bag sama au adormit leagănând pe împărăteasa lor... Pêtru nici nu le vèzù de privit ce privea la Zina Zorilor, până ce nu tresărirè toate din somn, când nu mai au-

zirè fluerașul... Pêtru, ... tresări dară și el!... și incepù a cănta din nou in flueraș. Earăși adormi lumea, și Fêt-Frumos păși cu trei pași mai inainte.

Intre leagăn și fântână era o masă, pe masă un colac alb și moale, frământat cu lapte de căprioară, și un bocal de vin roș și dulce, ca visul de dimineață... Acesta era colacul puterii, și celalalt vinul juneței... Pêtru privi odată la colac, odată la vin și o dată la Zina Zorilor, se apropiă după aceea cu incetul, păși doi pași cătră leagăn, masă și fântână.

Căud Pêtru ajunse la leagănu, își perdù mințile,— și nu se mai putù rabda, ci sărută pe Zina Zorilor... Zina Zorilor deschise ochii, și privi la Pêtru, cu o privire, încât el își perdù mințile încă mai tare... Sufică după aceea in flueraș, ca Zina Zorilor s'adoarmă; luă cunună cea de aur, și o puse pe fruntea Zinei Zorilor; luă o bucatură din colacul de pe masă, beù o inghițitură din vinul injunitor, ... și earăși sărută, și earăși luă o bucatură, earăși beù o inghițitură... Așa de trei ori una după alta:... de trei ori a sărutat pre Zina Zorilor; de trei ori a imbucat din colac, și de trei ori gustat din vin... După aceea și-a umplut ulcioarele cu apă din fântână și a perit, cum pere vestea cea bună.

Când Pêtru ajunse in grădină, dete de o lume cu totul nouă... Florile erau flori; bobocii se desfăcuse; isvoarele curgeau mai răpere; razele soarelui se jucau mai vesel pe părții cetății, și zinele aveau mai multă plăcere in fețele lor.—Toate aceste din trei sărutări

Cum a intrat Pêtru, așa a și eșit: pintre

zine și flori, pe palma năsdrașului, pintre lei, bălăuri și năsdrașani. . . . Când fu apoi în șeaoă, privi odată îndărăpt, și văzu, că lumea întreagă s'a pornit în urma lui... Hei! dar și-au dat de om!—Nu ca vântul, nu ca gândul, nu ca dorul, nu ca blăstăm, ci mai răpede decât cum trece fericirea s'a fost lăsat Pătru pe cale. . . . Goana remase îndărăpt și Pătru sosi pe jos la sânta Vinere.

Sânta Vinere știe, că Pătru a s'ajungă, din rênchezatul Murgului, care din cale de trei zile simți apropierea stăpânului său: îi eși dară în cale cu colac moale și cu vin roș.

„Bun ajuns, Făt-Frumos!“

„Buna zioa, soră sfântă!“

Pătru-i dete ulciorul cu apă de la fântăna Zinei Zorilor. Sânta Vinere-i mulțăm frumos. Mai vorbiră apoi câte-va cuvinte, despre calea lui Pătru, despre curtea Zinei Zorilor și despre frumseța sorei soarelui,—și Pătru puse șeaoa pe murgul, că zeu! el nu pre avea vreme de pierdnt... Baba Vinere asculta când cu dulce, când cu amar, când cu drag, când cu necaz; vezënd apoi cumcă Pătru va să meargă îi pofti sănătate și noroc.

Pătru nici nu stete până n'ajunse la sânta Joe. Aice se coborî de pe cal și intră, precum a fost vorba să fie.

Nici la sânta Joe nu se pre opri, zise buna zioa, „mai făcù o vorbă scurtă, și luă sănătate bună.

„Stăi! să-ți mai spun una nainte de a porni în cale, zise sânta Joe cu grijă.— „Să-țiai grijă de viață; să nu legi vorba cu om; să nu mergi iute, grăbit; să nu iei apa de la mână; să nu crezi la vorbă, și să fugi de buze dulci!... Să te duci cum ai venit. . . Calea e lungă, lumea e rea, și tu ai la tine

treabă mare! . . . ascultă dar de mine. Eacă-ți dau eu o naframă; nu e de aur, nu-i de argint, nici mătasă, nici mărgel; e de pânză năsădită, să o porți că e vrăjită... Cine-o poartă, pre acela fulgerul nu-l ajunge, sulifa nu-l pēfrunde, sabia nu-l taie, și glonțele sar de pe trupul lui.“

Așa grăi sânta Joe.—Pătru primi și ascultă; se lasă apoi cu Murgul în vânt, și se duse... se duse... cum se duc adecă Feți-frumosi când îi mână dorul de casă. . . .

La sânta Miercure, Pătru nici nu se mai coborî de pe cal, ci zise „buna zioa“ din spatele calului, și mână mai departe.

Intr'o bună vreme îi veni cutia cea vrăjită în minte și vrënd s'audă veste din lume, o scoase din teacă.

Nici nu o scoase bine, nici nu o deschise cum se cade, până ce și începù a vorbi, ce vorbea de acolo din ea.

„S'a superat Zina Zorilor pentru că i-ai furat apa... S'a superat sânta Vinere pentru că i s'a spart ulciorul... S'au superat frații tei Florea și Costan pentru că li-ai luat împărăția.“

Pătru începù a ride, când auzide-atăta supereală.— Nici nu știe ce să întrebe mai înainte.

— Cum a spart sânta Vinere olul?

„De bucurie ce i-a fost a început a juca și a căzut cu ulcior cu tot.“

— Cum am luat eu împărăția de la frații mei?

Cutia începù acuma a spune, că fiind împăratul bētrân și orb de amundoi ochii, Florea și Costan s'au dus la el și au cerut ca să impartă împărăția între dēnșii. Impăratul li-a spus, că numai acela va împărăți țara,

care va aduce apă de la fântâna Zinei Zorilor. Înțelegând frații lucrul, merșeră la ba-ba Birșa și asta le spuse, că ai fost, ai făcut și ai pornit ca să vii.—Frații se sfătuiră, și acuma au pornit în calea lui Pătru ca să-l ucidă, să iee apa de la el, și să împărățească peste țară.

„Minți, cutie spurcată!“ strigă Pătru mă-nios, când le auzi toate aceste, și dete cu cutia de pământ, încât crăpă în șeptezeci și șapte de bucăți.

N'a mai mers mult până ce și vèzù nourii din țara sa, simți suflarea vènturilor de acasă și zări din departare pe ici-colea câte un munte de pe mărginile țerii.... Pătru stete în loc ca să vadă mai bine, că-i părea, că nu e adevăr, ce-i păre.

Eră să treacă peste puntea cea din marginea împărăției, când vèzù c'aude ceva din departe, . . . așa ceva, ca și când ar strigă un om, și ca și când l'ar strigă chiar pre el după nume „Măi Pătre!“

Voi să stee în loc.

„Mergi! mână! strigă Murgul. Nu-e bine să stai!“

„Ba nu! Stăi! să vedem, ce-e, cine și pentru-ce? Să dăm față cu lumea.“

Pătru zise și suci frèul Murgului.

Ei Pătre! Pătre! oare cine te-a învățat să stai? oare n'ar fi mai bine s'ascuți de sânta Joe? . . . Oare n'ar fi mai bine să te pleci la sfatul Murgului?! Așa-e lumea; n'ai ce face.

După ce se intoarseră, vezù, doamne, pre cine vèzù! pe frate-sèu Florie și pe frate-sèu Costan Amèndoi erau și împreună se apropiiau cătră Pătru. . . . Pătre! mergi! mână! Sau nu ți-a zis sânta Joe să nu legi

vorbă cu omu? sau nu știi ce veste ți-a dat cutia sântei Mercure? . . .

Frații veneau cu vorbă bună și cu buze dulci. . . . Și sânta Joe a fost zis. . . . Pătre! Pătre! . . . ai uitat, ce'a zis?! . . .

Când Pătru vèzù pe frații sei cei dulci, sbură din spatele Murgului la ei în brațe. Doamne! dar cum să nu sboare! De când n'a vèzut el față de om; de când n'a auzit vorbă pământenească.

Și a curs vorba cum curge între frați. Pătru eră vesel și fericit: Floria și Costan erau buni la vorbă și dulci la buze. . . . Singur Murgul eră trist, singur el își lăsă capul la pământ.

După ce frații vorbiră multe de împăratul bătrân, de țară și de calea lui Pătru, Floria începù a-și increți fruntea.

„Frate Pătre! lumea-e vicleană: n'ar fi mai bine ca să ne dai tu nouă apa, ca s'o ducem noi, grăi fratele vicleanu. Ție-ți ese unul în cale; eară pre noi nime nu ne ști de unde venim, unde mergem și ce ducem.“

„Da! da! grăi Costan, Floria vorbește bine.“

„Pătru clătină odată . . . de doue ori din cap, și spuse fraților sei treaba cu năframa. Frații cei doi vèzură acuma, că pentru Pătru nu este decât o moarte; Floria începù dar a bate șeaoa ca să priceapă eapa.

Cam de vro trei asvèrlite d'acolea era o fântână cu apă limpede și rece.

„Nu ți-e ție sete, măi Costane? grăi Floria, trăgènd odată cu ochiul cătră Costan.

„Da! respunse Costan, pricepènd, ce și cum ar fi să fie. Hai, frate Pătre, să ne stēm-părăm odată setea, și apoi să pornim cu D-zeu.

Noi vom merge in urma ta și te vom păzi de năcas și primejdie.“

Nu merge Pêtre! . . nu merge că nu dai de bine!

Murgul necheză odată. . . . Hei! dar Pêtre nu l'a înțeles!

Ce s'a întâmplat după aceea!? . . Ce să se întâmple? . . nimic nu s'a întâmplat! Fântăna eră lată, . . . și adăncă

Frații porniră cu apa cătră casă ca și când ei ar fi adus-o chiar de la Zina Zorilor.

Murgul mai necheză odată, așa de turburat și de dăeros, încât se înfioră și pădurile. . . . fugi până la fântână, . . și stete impetrit de durere. . . .

Așa fuse treaba cu Pêtre cel voinic și Fêț-frumos viteaz! . . . Bagă sama așa i-a fost ursita, ca s'ajungă in ceas reu!

La curtea împăratului se făcū ospeț și veselie mare. Mearse vestea in țară, cumcă feciorii împăratului, Floria și Costan, au adus apă de la fântăna Zinei Zorilor.

Împăratul se spala cu apă pe ochi și văzū, cum om încă n'a mai văzut Era in casa împăratului pe după cuptior un vas cu curechi; in doaga acestui vas vedea un verme: împăratul văzū prin lemnu, așa vedea de bine.

După ce împăratul împărți țara între feciorii sei cei voinici, se retrase in curtea sa cea mare ca săși trăiască zilele bătrânețelor in pace!

Așa se sfârși treaba cu apa de la fântăna Zina Zorilor. —Țara făcū un ospeț de trei zile și trei nopți, și se puse earăși la lucru, ca și când nici nu s'ar fi întâmplat nimic.—

* * *

După ce Pêtre se depărtă de la leagăn, eși din casă și curte, . . după ce sunetul flurașului nu se mai auzia, Zina Zorilor își veni in zori, deschise ochii, redică capul și privi in toate lăturile căutând nici ea singură nu știea ce „Ce a fost?“—intreabă . . pe de jumetate trează, pe de jumetate încă prin vis. „Cine?“ I se părea, cumcă a văzut ceva prin vis, . . ba chiar aieve . . ceva dulce, plăcut! . . o fință... ca și când ar fi omenească, însă mai puternică in privire, . . mai altfel decât cea ce a fost văzut până atunci. . . „Nu știți voi ce a fost?.. Ați văzut și voi?.. S'au ați dormit?.. ați visat?“ Așa întreba Zina Zorilor pre zine . . și se întreba pre siue însăși. . . Ii părea, că de când a văzut ce a văzut, chiar nici sufletul seu nu mai e tot acela. . . . Și nime nu-i răspundea; toată lumea stătea uimită..

Văzū cununa. . . „Ce cunună frumoasă! . . Oare cine a cules florile din ea? oare cine le a impletit in cunună?.. și oare cine a adus aice cununa și a lăsat-o la mine pe l-a-găn?“ . . Zina Zorilor se intristă!

Văzū pânea pe masă. . . Lipseau din ea trei bucățele: una d'a dreapta, una d'a stânga și una din mijlocul Din vinul juneței asemenea lipseau trei inghițituri: una de deasupra, una din fund și una din mijloc A trebuit să fi fost cineva aicia. . . . Zina Zorilor se intristă încă mai tare; ii părea c'o doare ceva, și nu știea ce și unde. . . .

Apa in fântână era tulbure. . . . Apă! . . apă a dus cineva d'aice! Zina Zorilor se supera. . . .

Cum a putut intră cineva fără veste? . . . Unde e paza cea aspră? năzdrăvanii? . . bă-

laurii? . . Ce au făcut leii ferecați?! și zinele?! și florile?! și soarele?! . . . Nime n'a păzit? . . nime n'a fost la locul seu?! . Zina Zorilor se supera pe deplin.

„Lei, zmei, bălauri, năzdrăvani! porniți, goniți, ajungeți, prindeți și aduceți!“ poronci Zina Zorilor în supărarea sa cea mare.

Poruncă sună, și toată lumea se puse în mișcare. . . . Pătru s'a fost ănsă întins la fugă încât nici razele soarelui nu-l puteau ajunge.

Toți venire tristi; toți aduseră veste tristă. Pătru a fost trecut peste marginile împărăției Zorilor, unde întreaga pază nu mai avea putere.

Zina Zorilor își uită acum supărarea de tristă ce se făcuse, și trimease pe săntul soare ca să umble'n lume, să facă din șapte zile una . să cerce, să afle și s'aducă veste.

O zi din șapte zile Zina Zorilor n'a făcut alta decât a stat și privit în calea soarelui : a privit . . . privit . . . până ce au început a-i curge lacrimile din ochișori, nu știm acum de privitul cel mult, ori de dureră și dorul ei cel mare!

Eacă 'ntr'a șeptea zi săntul Soare re'ntoar-nă . . . roș, trist și obosit. . . . Earăși veste rea! . . . Hei! — că Pătru era unde razele soarelui nu pot pătrunde!

După ce zina zorilor văzuse, că și cea din urmă cercare fu în zădar; dete poruncă aspră'n țară: zinele să nu mai zimbească, florile să nu mai miroase, vânturile să nu se mai miște, isvoarele să nu mai curgă limpede, și razele soarelui să nu mai lumineze. Poronci apoi ca între lume și împărăția zorilor să se lase vëlul cel mare a 'ntunecimei prin care să nu străbată decât o singură ra-

ză din soare, care să ducă vestea'n lume, cumcă „până ce nu va veni acela, care a dus apa de la fântână, soarele nu se mai mișcă pe ceriu.“

A mers vestea'n lumea cea'ntunecoasă . . . Oamenii 'nțeleseră, că lumina cea grozavă nu e decât pentru lumina ochilor împăratului . . . Nime nu vedea 'n lume afară de 'mpăratul; nime nu vedea necasurile 'ntunericului decât împăratul, și nime nu era mai nefericit decât împăratul.—Dete dar fiilor sei Floria și Costan sfat și poruncă, ca să pornească, să meargă și să mântuească lumea de'ntuneric.

Cine-a mințit una, minte și-a doua: Floria se puse'n șea, și porni cătră împărăția zorilor acum, când Pătru a fost curățit calea.

Când Floria era s'ajungă la curtea Zinei Zorilor, Zina Zorilor simți, cumcă va să vină ceva străin.

„Vine cineva? întrebă cam aspru.

„Vine“ răspunseră smei, ce stăteau pază la punte.

„Cum vine? peste punte ori pe sub punte.“

Puntea era acumă știm noi cum era! Floria trase pe sub punte.

„Voinicul vine pe sub punte! răspunseră smei cam cu glumă.

„Grijiți de el, neagră vă fie lumină!“ zise acumă zina, și primii pre Floria ca să între.

Pre Floria'l trecură florii când văzuse atăta frumuseță.

„Bun ajuns voinice! tu ai furat apa?”

„Să fie de bine! zeu eu am luat'o.

„Tu ai băut vinul?”

Floria stete mut.

„Tu ai măucat pânea?”

Floria zise „ba.“

„Tu m'ai sărutat?”

Floria-și uită vorba.

„Na! oarbă-ți fie lumina! învață-te să mai minți!“ zise acuma zina superată, și dete lui Floria doue pălmi, una pe de-a dreapta, una pe de-a stânga, încât estuia i se întunecară ochii ca păcatul lui cel mare.

Doi smei duseră apoi pe orbitul de Floria acasă, și treabă se găti.

Pornî și Costan în urma fiăține-seu.

Pornî, ajunse, o păți, și renturnă.

În lume nu mai remase acuma nici o rază de lumină. Așa remase lumea 'ntreagă oarbă de dragul ochilor unui împărat. . . .

După ce Zina Zorilor a văzut cumcă nu poate afla pe Pătru, a chemat la sine pe întreagă țara sa : pre smei, bălauri, nădrăvani și lei, pe toate Zinele, pe toate florile, pe toți supușii i-a chemat la sine. Chiar și sântul soare a trebuit să se coboare de pe cer, să desfrăne caii de la căruță, să-i bage 'n grajdii, și să intre la Zina Zorilor . . . Când au fost așa toți adunați împreună, Zina Zorilor nu le împărți mai mult la porunci, ci tristă și muștrată cum era, luă zioa bună de la toți supușii sei, le mulțămî pentru iubire și credință, și-i trimise 'n lume, ca să meargă și facă fiecare după capul și priceperea sa,— numai doi lei, doi smei, doi bălauri și tot atâția nădrăvani opri la sine, ca să fie cine să-i păzască puntea. Trimise toate zinele 'n grădină și lăsă ca să nu intre 'n curte până ce nu o vor vedea pe ea senină; lăsă ca florile să miroase d'aici înainte un miros, care imbată pe ori ce ființă omenească, ca vânturile să se miște cântând atâta de dure-ros, încât ori ce suflet omenesc să plângă când le aude, ca izvoarele să curgă apă amară, și lăsă ca soarele pe toată zioa dată de

D zeu să arunce câte de șapte ori șapte raze seci în lume . . . După ce toate aceste le rânduî, se duse la roata cea mare pe care era învîrtit firul traiului omenesc, și oprî roata de a se mai întoarce și viața omenească de a mai curge . . . Dup'acea . . . Zina Zorilor s'ascunsă din fața lunii în fundul curții celei mari, în locul cel mai întunecos și mai negrit.

Smeii, bălaurii și nădrăvanii eșir' n lume, și, de rușine ce le era, s'ascuseră în cele mai adânci pustiri și peștere — ca ochiu omenesc să nu-i mai vadă; leii și lepădară pîrul de aur și ferecătura de pe ghiare și dinți, și de superați ce erau, se făcură sălbatici; zinele s'ascuseră prin grădină; florile, izvoarele și vînturile se supuseră voinței Zinei Zorilor, și razele seci, fără căldură și lumină, și astăzi se vîd întinse pe cer coala în nopțile de vară . . . Viața omenească stete locului, și timpul incetă d'a mai curge

Doi lei, doi smei, doi bălauri și doi nădrăvani se puseră pază la punte

Cât a remas împărăția zorilor astfel, aceea nu se știe, și nici nu se poate spune A trecut multă vreme — așa fără să fi curs!

*

A înțeles și sânta Vinere, că Zina Zorilor s'a superat; raza cea pustie și vîntoasele, ce cutrierau lumea întreagă, i au fost adus știre de mult . . . S'a superat de jumătate, ear de cealalte jumătate s'a bucurat: s'a supărat pentru-că nu putea să mai privească în cautătoare, și s'a bucurat pentru că vedea pe Făt-frumosul seu cel voinic scăpat și pe vecina sa cea frumoasă tristă. . A mai fost apoi necăjită și pentru-că i s'a fost spart ulciorul cu apa cea minunată . . .

Când sânta Vinere văzù anse, că întuncri-

cul nu mai încetă, lumina nu mai vine, și când perii și cea din urmă rază de pe pământ, zic, când sânta Vinere văzù că Zinei Zorilor i-a trecut de glumă, ea porunci vântoaselor ca să pornească toate împreună, să se isbească în vëlul cel mare de la marginea împărăției, să-l miște din loc, și să facă ca lumina să curgă'n lume.

Vântoasele porniré . . . care de care mai turbate, care de care mai grozave și mai infricoșate, . . . cum merg adecă vântoasele. Ți se părea că au să iee lumea cu sine și să nu se mai oprească în loc cu ea . . .

Ajunseré la vël . . . se isbiré'n el . . . și cum se isbiré? . . . Vëlul nu se mișcă! . . . Vântoasele se mai isbiré odată, . . . apoi încă odată, . . . adecă de trei ori una după alta. . . . Și apoi nu se isbiré mai mult . . . Vêzuré cumcă vëlul stă mai țapen decât pământul în țîșinele sale . . . Stăturé câte-va clipite locului — rușinate și obosite, se'ntoarseré după aceea îndărăpt, și incunjurare odată lumea în mânia lor cea turbată . . . Ce a fost în calea lor? . . . acuma-și poate gândi fie-care ce-a fost! . . . Bine cu de-a bună samă n'a putut fi! . . . Vai și amar!! . . .

Vântoasele sosiré a casă, și spuseré sântei Vinere cum și ce e cu vëlul.

Sânta Vinere să superă acuma și de cealaltă jumătate; trimise vântoasele la curtea împăratului, ca să ducă lui Pëtru vorbă și sfat: să meargă, să stee de vorbă cu Zina Zorilor, și să facă ce va face, ca să aducă lumina în lume.

Vântoasele porniré de-a doua oară . . . acuma ceva-și mai incet . . . mai nepripit, . . . ca și când pleci adecă'n treabă bună și la om de nărăvală . . .

Ajunseré la curte . . . Pëtru nu e! . . .

Vântoasele incepuré a se mișcă mai a străin. Pëtru a perit în cale.

Vântoasele luaré curtea din stînga, . . . apoi din dreapta, . . . apoi din mijloc, . . . o intoarseré, suciré, redicaré și aruncaré până ce nu se mai alese nemic din ea . . . După aceea porniré cu vestea despre moartea lui Pëtru cătră coliba sântei Vinere.

„Porniți cu toți în lume; mișcați tot ce e de mișcat, și aflați pe Pëtru. Viu sau mort mi-l aduceți! porunci sânta Vinere după ce auzi vestea cea tristă.

Trei zile și trei noști vântoasele nu mai steteré De trei ori scoaseré copacii din rădăcini; de trei ori scoaseré riurile din cursul lor; de trei ori sfărmaré nourii isbindu-i de stânci; de trei ori mëturaré fundul mării și de trei ori prăpădiré fața pământului. Toate furé'n zadar! . . . Ele intraré a casă care de care mai obosite, care de care mai mâniașe și mai rușinate.

Numai una n'a sosit încă: vântul cel de primăvară leneș, moale și întârziatic. . . . Unde să fi remas? . . . Toți știeau, că multă treabă n'a fi fost să facă . . . Cine știe, . . . de obosit ce-a fi fost, s'a pus unde-va la re-coare. . . . Nime nu-și mai băteà capul cu el..

Eac'odată într'uu târziu, după ce toată lumea ș'a fost rupt gândul de-a mai află pe Pëtru, frunzele incepuré a se mișca.

Sânta Vinere simți molătatea suflării, și eși afară.

„Ce veste aduci? întrebă pe cea mai dragă dintre vântoase.

„Tristă e de tristă, dar bună-i de bună, șopti vântul cel ténér. — „După ce m'am fost obosit de-atăta cercare, de-atăta spart și pră-

dare, dădui de-o fântână sacă, și cugetăi să intru'n ea, ca scutit de surorile mele, să mă mai odihnesc înainte de a porni cătră casă.

„Și'n fundul fântănei aflăși pe Pătru? strigă sânta Vinere plină de bucurie.

„Da! — și pre murgul de-o parte

„Dulce-ți fie vorba; drăgu ți fie sufletul, și pururea veste bună s'aduci! zise acuma sânta Vinere cătră vântul cel de primăvară; ăi porunci apoi ca să se răpezască până la sânta Joe și să-i spună ca să se gătească cu tigaea cea de aur, că de Pătru nu e bine, să sară de-acolea până la sânta Miercure, și să-i spună ca să vină la fântăna cu apa vieței.

„Înțeles-ai? ăi mai zise sânta Vinere, — „Să fii cu'n picior aici, cu unul acolo! și pornire cu toții.

Sosire cu toții la fântăna cea părăsită. . .

De Pătru nu era decât os și cenușă.

Sânta Miercure luă oasele, și le incheie la olaltă . . . Nu lipsea nici unul.

Sânta Vinere porunci vėjoaselor ca să desfunde fântăna, s'arunce pulberea în sus, și s'adune cenușa lui Pătru . . . Toate se făcură..

Sânta Joe făcù foc, culese rouă de pe frunze în tigaea cea de aur . . . și puse tigaea pe foc.

Când apa începù a fierbe, sânta Miercure zise trei vorbe, . . . privi odată cătră resărit, odată cătră apus, odată cătră mează-zi, odată cătră mează-noapte, și aruncă earba vieței în apa cea feartă.

Tot așa făcù și sânta Vinere cu cenușa lui Pătru.

Sânta Joe numără după acea „unul, două, trei“, și luă tigaea de pe foc.

Din cenușa lui Pătru, din rouă și din earba vieței s'a fost făcut o unsoare mirositoare.

Vântul cel de primăvară suflă odată peste ea, și unsoarea se slăi.

Acuma unseră oasele lui Pătru cu unsoarea de șapte ori în jos, de șapte ori în sus, de șapte ori cruciș, tot de-atâtea ori curmeziș, și când fuseră gata, Pătru sări în picioare... pe de o sută și pe de o mie de ori mai frumos decât cum a fost . . . pe de-o sută și pe de-o mie de ori mai voinic și mai fălos decât cum a fost!

„Sai pe cal, voinice! zise sânta Vinere.

Îndată ce murgul simți pe stăpănul său în spatele sale, începù a necheza și a scăpără din picioare . . . Era mai viu decât cum a fost când-va! . . .

„Unde pornim? întrebă vesel.

„Cătră casă! răspuse Pătru.

„Cum să mergem?

„Ca blăstăm! !

Pătru mulțami de vorbă și treabă, se întinse apoi la cale, și merse . . . merse . . . cum merge adecă blăstăm! . . . până ce ajunse la curtea împăratului . . .

De curte nu mai era decât locul. . . . Nu vedeai urmă de om, de la care să poți auzi o vorbă sau o veste. . . . Eacă într'un târziu, baba Birșa eși din fundul unei pivnițe mucezite . . .

Pătru înțelese ce e, cum, din ce pricină, întoarse frământul, și merse mai răpede decât cum a venit . . . Nici nu resuflă până la împărăția zorilor! . . .

Câtă vremea a trecut, decând a ramas cum a fost să rămână trebile'n împărăția zorilor aceea cu vorbă și graiu nu se poate spune . .

Multă vreme a trebuit să treacă! Când Pătru sosi la punte, în soare nu mai erau decât trei raze luminoase, șapte calde

și nouă seci, . . . celelalte toate le-a fost le-
pădat cu deamănuntul . . .

Când Pătru se oprî cu Murgul, toată lumea
se oprî cu el, ca să vadă ce va fi să fie acuma.

Zina Zorilor simți, cumcă ceva deschilinit
trebuie să fie'n apropiere, că-i părea că tocmai
acuma s'a deșteptat din visul cel ce-a făcut-o
tristă. . . . Ea dorea . . , nu știea ce . . toc-
mai ca și atunci . . .

„Cine vine? întrebă cam cu jumătate de
gură?

„Ține-te bine stăpâne! zise murgul.

Pătru strinse din pinteni, trase din frâu, și
nici nu se simți până ce fuse de cealaltă par-
te de punte.

— Voinic vine! peste punte! strigară pă-
zitorii ridicându-și pălăriile din cap . . .

Zina zorilor nu se mai mișca din loc și nu
mai grâl nici o vorbă . . . Ca pe nevăzute
sări Pătru la ea, a cuprins'o în brațe, și o să-
rută . . . cum sărută adecă Feți-frumoșii pe
zinele drăgostoase

Impărăteasa zorilor simți, că simte ce n'a
mai simțit . . . Nu mai vorbi, nu mai întrebă,
ci făcù semn ca să bage pe Murgul în graj-
diul soarelui, și intră cu Pătru în casă . .

Zinele începură a zimbî vesel; florile ince-
pură a mirosi dulce; isvoarele deteră a curge
limpede; Vânturile se prefăcură în cântec de
bucurie; roata vieței începù a se întoarce mai
răpede decât presnelul; vëlul cel negru căzù
la pământ, și soarele strălucitor se ridică în
sus cătră ceruri . . . sus . . . mai sus decât
cum a fost când va . . . Și'n lume se făcù
lumină ca fața soarelui, încât nouă ani, noue
luni și nouă zile oamenii nu vëzură nimic de
lumina cea infricoșată.

Pătru merse a casă, aduse pe tatăl seu cel

bătrân și pe muma sa cea bătrână, făcù o
nuntă încât ei merse vestea'n nouăzeci și
nouă de țeri, și se făcù împărat peste amëndoue
impărățiile.

Eară fraților Florea și Costan li se dete
lumina ochilor . . ca să vadă și ei fericirea
lui Pătru.

*

Asta a fost, dragii mei cei buni, povestea
lui Pătru Făt-frumos cu Zina Zorilor din țara
soarelui.

Pătru a trăit și a împărățit cu pace și cu
sănătate, . . . și doară mai împărățește și
astăzi cu ajutorul lui Dumnezeu.

Ioan Slavici.

DUREREA.

Iți mai aduci aminte de-un timp, ce nu mai este,
Mai știi acele locuri, în care ne'ntâlneam,
Și n'ai uitat-o încă acea dragă poveste
De vecinică iubire, ce'n taină ne spuneam?

Poveste-așa de dulce, șoptită în desară,
Când filomela cântă c'un glas farmecător;
Când toate-ți par eterne și flori și primăvară
Și scumpa ta speranță și junul tâu amor.

Cu inima fierbinte și plină de credință
Te-arunci în lume-atuncea și speri că-i birui,
Și crezi, că pentru tine prin slaba ta voință
Chiar legile naturei în cale s'or opri.

O, amăgiri nebune! Când vine toamna rece,
Și frunzele pe arbori încet îngălbenesc;
Cum pleac'atuncea toate ca visul care trece,
Lasând numai durerea în pieptul omenesc.

Căci numai ea-i eternă, durerea nu se stinge,
Durerea ne petrece prin viață la mormânt,
Purtând pe cap coroauna-i de lacrimi și de sânge,
Ca semn al stăpânirii, ce are pe pământ.

Matilda Cugler.

PROLOG

la

COPII DE PE NATURA *)

De-ți plac in poezie ideile mărețe
Frumoasele tablouri, precum le'nchipuesc
Acele geniuri măndre ce'n sboruri îndrăznețe
Olympice virfuri s'atingă năzuesc —

Atunce nu cu mine să stai la convorbire
Și astă cârtică de-o parte să o pui,
Căci ea jos pe pământuri reține-a ta gândire
Și culmile inalte cu ea nu poți să sui.

Eu am privit in juru-mi l'a noastră omenire
La număr fără mărgini, cu gândul mărginit
Ce năzuește numai la bună viețuire
Și mici măriri vënează ca scop și țel dorit.

Ca pictorul, ce liber de rele și de bune
Primblându-se 'ntâlnește, un chip așa ciudat,
Incăt a scos indată hârtie și cărbune
Și marginile sale ușor a desemnat,

Tot astfel câte-odată, când singur stam in casă
Si-mi apăreau in minte figuri ce am vëzut
Luam fără de știre de ceea ce-a să easă
Condeiu, și o coală sau doue am umplut.

Cetește dar și lasă să-ți treacă inainte
De-a rând toate aceste figuri ce-am zugrăvit
Și cred, la ori ce față îți vei aduce-a minte
De alte chipuri multe ce'n lume-ai intălnit.

Cucoana Nastasiica o știi cum la primblare
Incet, incet se mișcă in vechiul seu rădvan;
Ear cu hărtii, jurnale ce des pe trotuare
Ai intălnit pe Vespe — acuma Vespasian,

De-ai mers la Adunare știi bine pe Zimbilă
Ce schimbă la principii cum schimbă la figuri,

Apoi la Văicărescu nu te-ai uitat cu milă
Vezënd cu ce suspinuri inghite la fripturi?

Găaiț fiind psaltirea adoarme când cetește
Și lungile lui gene pe micii ochi se plec;
Artiștii mari pe scenă când publicul privește
In gesturi desperate și răcnete se'ntrec.

Ear paraleul măndru in birja ce aleargă
Stă țeapën —când alături pe Ghiță Titirez
Il vezi cum prin mulțime se strecură să meargă
La *rendez-vous* mai iute—eternul amarez!

Tiberiu Lehăescu in lupte—electorale
De pe tribună varsă cuvinte, nu idei,
Pe când cu lungi ciubote mergënd la tribunale
In toată dimineața zărești pe Cocovei.

Alt'dată când a casă cetești cu mulțămire
Tu vezi intrând la tine un domn necunoscut
Ce prin cuvinte blănde rostite c'umilire
Voește să-ți procure soție 'ntr'un minut.—

Pe lângă chipuri simple și altele'ugănfate
Vei mai vedè in cartea-mi : poeți ce cu amor
Cu patrie, frație, tirani și libertate
Topite impreună in versuri, ne omor,

Autori care fac parte din secta lăudăcioasă
Ce publică lungi scrieri in cărți ori in jurnal
De *românismu* pline și alte vorbe groas ,
Dar fără un grăunte de gând original.

Figurele aceste ca la o panoramă
In gând încă odată le trece la sfișit
Și poate că 'mpreună—dacă-mi dau bine samă,
Se vor lega cu toate intr'un intreg unit,

Și vezi dacă in forma satirică se poate
Cuprinde vreodată un fond serios și bun —
Dar, cetitor, tu singur gândește—aceste toate,
Căci eu a mea idee nu-mi vine să o spun,

Iacob Negruzzi.

*) Avënd peste puțin a se tipări intr'un volum „Copiile
pe Natură“ a D-lui Iacob Negruzzi, autorul a com-
pus pentru această carte prologul ce publicăm aici.

ITINERARUL ÎN ISTRIA.

(Din hărțile rep. Ioan Maiorescu. *)

Luni la 7 oare sara în 22 Iunie 1857 am purces cu diligența din Triest spre Pisino. La o $\frac{1}{2}$ oră dai de Salinele de mare, și după altă $\frac{1}{2}$ oră de alte Saline de mare lângă satul Muggie, pe care ănsă poporul îl cheamă Muie. La 9 oara și $\frac{10}{60}$ am ajuns în Capo d'Istria, un opid cu căi atât de înguste, încât nu pot sta două trăsuri alături. Era noapte și n'am putut visita nimic. În cea mai bună ospetărie, unde intrai pentru câteva minute spre a-mi stămpără setea, nu aflai decât trei popi catolici și un mirean, deșertând pahare pline cu vin roș de Istria, pe care-l cunoșteam din Triest. Un bilet de recomandațiune ce aveam cătră părintele popa Betronzel apucase a rămâne uitat în portofoliu; uitasem și numele părintelui, și așa am eșit fără a face cunoștință cu acești buni părinți. Poate nici nu le-ar fi părut bine a se vedea turburați de un străin în plăcuta lor ocupațiune în via Domnului.—La $12\frac{3}{4}$ după miezul nopții am ajuns la a 2-a stațiune, la Buje, pe o borra din cele mai tari, ce începuse a sufla de 2 ore. — La 3 ore și $\frac{3}{4}$ am ajuns la a 3-ia stațiune Visinada. Era zioa albă de o jumătate oră.—La 6 ore ajunserem în Pisino.

23 Iunie.

Cu toate că suprafața pământului nu înfățișează decât erupturi ori scuiptături vulcanice, locurile și cele departate de mare, spre mijlocul Istriei, sunt bine cultivate, mai ales de la Visinada și de la Corabia înainte spre Pisin și de la Pisin înainte cât se vede cu ochii până spre dealurile despre Valea Arsei. Prin mijlocul pietrelor ce acoperă pământul pretutindenea se ved toate spițele de grănațe: orz, grâu (golan și floeos), secară, porumb, fasole, cartofe, cânepă, în valea *Scropedi* am văzut chiar și arișca matură ce se seceră ori se coseă. Între grâne erau unele foarte frumoase. Viile se cultivă ca în Italia. Vișele sunt arbore groși și înalți, cărora drept proptă le servești, alt arbor. Acești arbori, de care sunt răzimate vi-

tele, sunt mai toți jugastri; nici mi-aduc aminte să fi văzut alți arbori decât jugastri lângă vișe. Vișele formează un șir lung și continuu, fiindcă fie care vișă e prinsă cu o parte din ramii sei de vișă dinapoi, și cu cealaltă parte de ram de vișă dinaintea sa. În acest mod face o catenă necurmată. Distanța de la o vișă la alta e ordinarmente ca de 10 palme domnești; iar spațiul dintre un șir de vișe și altul e de trei și patru, ori mai mare, și semănat cu grâu, secară, porumb, orz etc. Adese-ori în fie care interspaciul de aceste e altă semănătură, de es. între cele de năi done șire de vișe e grâu, în următorul interspaciul e porumb, fasole ori cartofi, apoi secară ori orz. C'un cuvânt: tot acea țearină e usată ca vie, ca pomel, ca grădină de legumi, ca câmp de grănațe.—Dar să ne înturnăm la ale noastre.

Îndată ce am ajuns la Pisino, m'am dus la D. Cegnar, oficiant la telegraf, cătră care eram recomandat de D. Bleiweiss; după aceea am fost la primul neguțitor din Pisino, la D. Camus, căruia fusesem recomandat de D. Scaramanga. Fui recept în sinul familiei D-lui Camut ca toată cordialitatea. La 4 ore după prânz mersei cu D. Cegnar la satul Zareci, $\frac{3}{4}$ de oră departe de Pisino. Preotul locului ne recepse bine. Aici se începuse între noi dispută despre originea Romanilor istriani. Preotul slovean pretindea morțiș, că n'au fost mai mulți decât sunt astăzi, că nu se pierd, că sunt tenaci în conversarea limbei lor, că în casele lor nu vorbesc altă limbă până nu încep a umbla în școală, unde învață limbă croatico-ili-rică. C'un cuvânt: că Românii Istrieni au fost de când au venit tot acolo unde se mai află și astăzi, și că sunt venetici în locurile aceste. Cum că nu s'ar ține de vechii locuitori ai Istriei, de pe timpul Romanilor, ori că cel puțin nu sunt mai vechi în Istria decât Serbii, Croații, Serbo-Dalmații. alegă un document din anul 1352, scris în limba latină, în cea germană și cea croaticoserbică, în această din urmă cu alfabetul glagolitic, prin care document se regula limiții Istriei peste tot, și în parte și hotarul satelor de la lacul Cepici (Cepich) și în care Domnul acestor sate, al satelor unde vedem astăzi pe Românii Istriani, zice, că el e constrins a dimitte pe locuitorii acestor sate, dacă nu li se vor da ori asemnă

*) Un mic extras din această scriere s'a publicat în Conv. Lit. An. 2 No. 1. Cu înmulțirea celorlor jurnalului nostru, găvăm acum puțință de a o publica în întreg.

și lor pământuri*). De unde inchea preotul, că locuitorii satelor de lângă lacul Cepici, ca unii ce la începutul secolului 14 nu aveau pământuri, nu puteau fi veniți de mult în locurile aceste. Ear cât pentru epoca, când să fi venit acești Români aici, preotul din Zareci zicea, că poate să fie aduși aici din Dacia Traiană de Tataři, care în secolul 13, fugăriră pe regele Bela**) și avură o bătălie mare din sus de Fiume, după cum zice preotul, la locul numit până astăzi *Grobnic* ce va să zică *loc de ingropăciune, de inmormântare*, pentru că acolo se ingropară cei căzuți în acea bătălie; și fiindcă și la lacul *Cepici*, lângă *Berdo*, se află un sat *Grobnic* (pe charte *Grobnico*),— adause popa — se vede că Românii cei aduși de Tataři lângă Fiume au trecut pe urmă la valea riulețului *Arsa* și au adus cu sine și numele *Grobnic* și l'au aplicat la locul unde s'au așezat lângă *Cepici*!

Cu această ipotesă ușurică, fundată numai pe etimologia numelui *Grobnic* de lângă Fiume și pe împrejurarea, că această numire se află și lângă *Cepici*, apăra preotul părerea sa, că Românii sunt veniți mai târziu în Valea Arsei. Mai adause în fine, că dacă acești Români ar fi din vechii locuitori ai Istriei, ar ave și ei vre un sat cu nume românesc.

Eată pe scurt argumentele bunului Slovean, argumente pure negative. Indesert i-am pus întrebări ca aceste :

a) Ce au nevenit *Volocchii*, care după Nistor, cel mai vechiu cronist rus, au bătut pe cei de'nțăi Slavi ce au venit la Dunăre pe dreapta Tisei în jos, și despre care Schloezer, editorul și comentatorul lui Nistor, zice că după însemnarea cuvântului *Veloch* la Ruși ar fi să fie un popul de origine romană, anume Românii, dar că nu crede că acest popul, Românii noștri, să fi fost atunci (secol. IV, V, ori VI.) așa de tari?

*) Preotul mi-a arătat acest document în arhivul Slavilor despre mează-zi, din anul 1852, sub titlul aceste: *Arkiv, za povestniku jugoslovansku, knjiga II 1852*. Citatul document e publicat aici numai în limba slavonică; ear despre exemplarul cel latin și cel german nu-mi pută spune nimic.

**) Or pe Kun Laszlo? Sub acesta au venit Tataři în 1285. (Vezi *Valvasor*, IV, Lib. XV sect. 34).

b) Unde sunt *Vlachii*, de la care Croații au cumpins cea mai mare parte a țerei lor și Dalmația, căror le-au stipulat drepturi, susținute până în secolul 17, cari mai înainte aveau în părțile aceste Banatul lor și de la care ducele Crovaților a luat titlul de Ban, cuvânt românit în forma *accasta*?

c) Pentru ce Slavii de mează-zi sucesc numele *Vlach*, *Vloch*, *Voloch*, *Vlasi*, *Ulach*, *Lach*, *Lasi* etc., zicând aci că se dă păstorilor, aci celor de biserică orientală etc., când ei știu toți, că acest cuvânt în origine nu înseamnă alt-ceva decât: *Roman, Italian, Latin*?

d) Pentru ce cu istoria în mână nu se iau pe urma acestui nume, începând din Agram până la mare la *Morlachi*, care ori că sunt *Romani negri*, adică *Mauro-Vlachi*, de unde să se fie format cuvântul *Morlach*, ori că sunt *Romani* de la mare (*morje-vlachi*=*morlachi*), și care atât după diaconul Dioclea ce însuși a fost *morlach* și zice că *Morlachii* ca toți *Valachii* sunt origine latină, cât și după Tommasini, episcopul de *Città-nuova*, care scrise în anul 1650 și care zice pag. 515: „I *Morlachi* che sono nel *Carso* hanno una lingua da persè (adecă care nu e nici „*schiava*“ nici „*italiana*“), la quale in *molti vocabuli e simile alla latina* (nu *all' italiana*, ci *alla latina*)? *)

e) Pentru ce nu caută în *Ireneo della Croce* „*Historia di Trieste*“ (tipărită în 1697) Lib. IV c. VII pag. 334 unde zice: „Un' altra memoria „antica, degna d'osservazione non minore delle „già addotte antichità romane, osservo in alcuni „populi addimandati comunemente *chichi* (*cici*) „habitanti nelle ville d'Opchiena (*Opcina*), *Tribachiano* (*Tribaciano*) e *Gropada* situate nel *territorio di Trieste* sopra il Monte, cinque miglia „(1¼ mil. geograf.) distante dalla città verso „Greco, ed in molti altri villaggi aspettanti a „*Castelnuovo* nel *Carso* giurisdizione degli *illus-*

*) Înainte de aceste vorbe numește cetățile ce se țin de *Pinguente*, apoi cele din *Carso*, și adaugă: *Usansi indifferente due lingue, schiava ed italiana, ma nei castelli piu Pitaliana, e la chiava di fuori continua.* Apoi vine locul de *Morlachii* din *Carso*. Ear cetățile ori opidele din *Carso* le chiamă așa — pag. 515—*Lanischie, Racciavas, Bergojaz, Dana, Sotoraspo, Terstenico, Brest, Praporuchie, Podgacelice, etc.*

„trissimi Signori Conti Petazzi, quali oltre l'Idio-
„ma Slavo comune a tutto il Carso, usano un
„proprio e particolare consimile al Valacco, in-
„tracciato con diverse parole e vocaboli latini
„come scorgesi dall'ingiunti ed a bel studio qui
„da me referiti... I nostri chichi addimandansi
„nel proprio linguaggio *Rumeri* (Rumeni)....

„Parole e vocaboli usitati da Chichi: *Ambla*
„cu *Domno* (Domnu)—ambula cum Domino; *am-*
„*bla cu Draco* (draclu)—ambula cum Dracone
„(Diabolo); *Bou*—*bos*; *berbaz* (barbați)—homo
„(homines, viri); *basilica* (basereca)—basilica*);
„*Cargna* (*carna* cum zic și astăzi in Valdarsa)—
„carne; *cassa*—casa; *cass* (caș)—caseus; *com-*
„*pana*—campana; *copra* (și coapra)—capra**),
„*Domicilio* (domiciliu)—domicilium; *Filie ma*—
„mia Figlie; *forzin* (forcin)—forceps; *fizori ma*
„(ficiori mei)—miei figliuoli; *fratogli-ma* (fratele
„meu)—miei fratelli; *Matre*—mater; *mugliera*
„(mujere)—moglie; *Patre*—padre; *puine* (păi-
„ne)—pane; *Sorore*—Soror; *Vino* (vin, și mai
„de crezut *vir*, cum zic și astăzi in Valdarsa),
„*Ura ova* (una oie)—una ovis.“

f) In deșert i-am adaus, că Croații pe așa nu-
miții Serbo-Dalmatini (Serbo-Dalmatinski) acolo
și aici in Istria îi numesc in batjocură *Vlachi*, și
atât aceștia, cât și Romanii din Valdarsa batjo-
coresc pe Croați *Besiaci*, adică *fugari*, *fugitori*,
de unde se vede între ei ura, născută fără indo-
eală din resbelele ce au avut între sine.

g) Că cât pentru locuri, ca au numai numiri
slavice, afară de aceea că și acesta e un argu-
ment negativ, noi putem aduce exemple numirile
din România și Moldavia, unde cu toate că au
fost Romanii totdeauna precumpănitori, totuși și
astăzi sunt numirile slavice de locuri foarte ade-
se, din cauză, că după barbari, ei cei de nentăi au
organizat un stat politic și bisericesc, ca Domni
ai Daciei, și au făcut împărțirea politică. — in
limba lor s'a făcut liturgia până înainte de 200

*) Se vede eroare, căci cei din Valdarsa zic și astăzi
Basereca.

**) Se vede eroare, pentru că și astăzi in Valdarsa zic
capra și *șapu*. Poate că Ireneo a voit să represen-
te pronunția populară, că după ce venii in Susnie-
vizza, mă convinsei că acești Români o mulțime de
a le pronunțeau *oa* or ca *a* unguresc.

de ani. Eată un exemplu de o țară, unde nu e
picior de Slav, și cu toate aceste numiri slavice.
Nu e dar de mirare că și in Istria e așa, unde
Românul n'are nimic al seu, decât aerul, apa și
pietrele, unde românește vorbește numai între 4
păreți, unde chiar și numele de Roman ce-l avea
până dăunăzi, l'a lăsat in grația străinului.

In deșert toate aceste și altele in restimp de
3 ore, cât ținū conversațiunea: Părintele remase
intr'ale sale, cumcă Românii istriani sunt de când
cu documentul din anul 1325 tot atâți căți erau
atunci și că nu se pot desnaționaliză!

Mi am adus aminte ce observasem și la alți
Sloveni, precum și ce-mi observase profesorul
Zhishman in Triest, că toți preoții sloveni sunt
panslaviști in înțelesul acela, că nu vęd din ve-
chime prin locurile aceste decât Slavi, încă di-
naintea Romanilor, și că și acum pe toți vor a-i
face Slavi chiar unde nu se mai vorbește slavo-
nește. In adevăr in stăruirea lor de a afirmă,
că Romanii din Valdarsa nu se desnaționaliză,
că sunt tenaci, mi s'a părut a vedē o părere de
reu, că nu se stinserē toți Românii.

Venind vorba de articolul eșit in Nri. 1—2 al
jurnalului „D'Istria“ in anul 1846, preotul imi
arētă acest articol in „Zora Dalmatinsku“ *) din
acel an tradus in limba croatică. Fiindcă nu
aveam cu mine probele de limba romano-istriana,
am cerut jurnalul dalmatin, ca să-mi copiezi ace-
le probe, și mi-l dede a-l duce cu mine la Pisi-
no. Tot aci aflai, că autorul articolului, Antonie
Kovaci, e astăzi chiar Podestă in Pisino și că
acesta la compunerea articolului fusese ajutat de
Micetici, **) atunci june studiante in Pisino, Ro-
mân din Valdarsa, anume din *Berdo*, acum co-
operator (capelan) in *Castva*. ***) Descoperirea,

*) Zora Dalmatinsku, 1846, No. 19—20. In No. 20 se
mai află și un articol intitulat: „Obicaji kod Morla-
lakah Dalmacii,“ pag. 153—156.

**) Micetici scriu și zic Croații; ear Românii istriani
zic Miceti și Micetiti și Micetity, din care Slavii fă-
curē Micetich or Micetitsch.

***) Cooperator zic Slavo-croații; ear Românii zic *Capelan*.
La Castva Românii zic *Castău* și *Castav*, de
unde ceilalți făcurē *Castva*.

că D. Covaci e Podestă in Pisino, unde mă aflu, mă umplu de bucurie. Mă despărții de părintele, care cu toată via noastră dispută implinise foarte bine cuviințele ospitalității, și dedei o sigară de tabac turcesc, pe care o puse bine spre a o ține de suvenir, și mă înturnai la Pisino.

24 Iunie.

Miercuri de dimineață mersei la D. Camus, rugându-l să mă facă cunoscut cu D. Podestă. Trimise îndată să întrebe, dacă e acasă și de ne recepe. Răspunsul fii, că va veni însuși, și în adevăr veni peste puțin. Eată-mă în față cu autorul articolului, ce pentru Românii Daciei traiane fu descoperitorul unui nou membru al națiunii romano-orientali. Nu-și putea exprime bucuria ce simțea văzând un Român din Dacia, și anume că vine cu scop de a se informa în fața locului despre această frântură de Romani în agonie. Deși, precum mărturisii, și precum arată numele (Kovaci), de origine slavonă, arătă însă un interes foarte viu pentru Români și promise că-mi va subministra tot ce-i va sta în putere spre a-mi ajunge scopul. Mi-a spus, cu ce bucurie au receptuți toți Italianii știrea despre existența Romanilor din Istria, mai ales față cu tendințele Slavilor de a slaviza tot și toate ce se apropie de marea adriatică, încât nu se mulțimesc a da Triestului origine slavică, ci caută să recâștige Slavilor și Veneția și altele mai departe, — tendințe, ce D. Covaciu le reprobă tare.

Conversațiunea aceasta eră în cancelaria D. Camus, și tocmai începusem a întreba, dacă nu vin în Pisino oameni din Valea Arsei, când D. Covaciu aruncând ochii pe fereastră, strigă: „Eccolo!” și deschizând ușa, chiemă pe unul în casă. Era un barbat de statură mai jos de mijlocie, însă bine făcut, indelat, pieptos și spătos, viu și voios, pălit tare în negru, capul rotund, fruntea lată, încrețită. Fără cea mai mică pă sare salută pe D. Camus și Covaciu în limba croatic-slavică. Aceștia îi spuseră, că eu încă sunt de ai lor, și să vorbească cu mine în limba lor. Istriantul se nită cât-va la mine, dede din cap, și ear se înturnă către cei ce-l chemaseră, reîncepând croatica. Eu îl întrebai atunci:

„De ce nu vorbești în limba voastră?”

El: „In limba noastră?” (o pur).

Și cu aceasta stete mut. Pricepui, că nu m'a înțeles pe deplin și întrebai pe D. Covaciu, ce verb au pentru „parlare?” (Noi conversam italianește, pentru că Camus nu cunoștea decât Italiana și slavona). Dar istriantul înțelegea italiana *) și mă informă îndată:

„Noi *parlare* zicem *cuvint*“, ceea ce întări și D. Covaciu.

Acum repet întrebarea:

„De ce nu *cuvântați*“ (eu pronunțai ca noi, adică e cu ton nasal) „de ce nu *cuvântați* în limba voastră?”

Istriantul: „cu *cire* (cine) *cuvintă* în limba noastră? (o nu se face oa). *Cire* sci limba noastră?” Eu: „Io știu limba voastră, o cunosc că e și limba „mea“.

Istriantul: „Bire bine că știți, *cuvintăm*“.

Eu: „Din ce *sat* ești?”

Vorba *sat* nu o înțelese. Mă întorsei către D. Covaciu, întrebând, ce *espresiune* au pentru *villaggio* și imi răspunse, că nu știe să aihă *espresiune* proprie, decât că numesc *satul* cu numele seu. **) Întrebai dar pe Istriantul mai încolo.

„Nu m'ai înțeles?”

Văzui că nici aceasta nu o pricepe, și ear rugai pe D. Covaciu, ce *espresiune* au pentru *capisce*, și-mi zise, că și ei au tot acest verb. ***)

Prin urmare schimbai întrebarea, zicând:

„Nu mă *capesci*?”

Istriantul: „Ce *ziceți*?”

Eu: „De-unde ești?”

*) Mă convinsei mai pe urmă în Susnjevizza, că foarte mulți diutre cei mari, chiar și dintre copilandri, cunosc italiana, mai ales care avură ocupațiuni pe la Pola, și peste tot pe marginea mării, ori au șezut mai mult prin Pisino.

**) Pe urmă aflăi în Susnjevizza, că zic *Salisce*, dar mai mult *communa*.

***) În Susnjevizza aflăi, că au doi verbi: *capesc* și *intendesc*, mai des numai *tendescu* (intindere, intender). M'am mirat mult, că de și zic *tendescu*, *tendesci*, în a 3-a persoană singular și plurale nu zic *ten-descu* or *tendu*, ci *tendè*, — nu în imperf., ci în pres. De aci s'ar vedè, că acest verb e adoptat de la Italiani târziu, și în micul popul nu s'a putut naturaliza. Aici ar mai fi de cercetat, în ce epocă Italianii au precumpănit în Istria? sub Venețiani? De ce până înainte de 30 ani chiar și Italianii de lângă mare, toți făceau pe au av?

Istrianul stete cãtva cugetand, pe urmã repeți el intrebarea: „*Dende escu?*“ (u se pronunțã totdeauna).

Eu. „Așa, *dende* ești?“

Istr. „Eu escu din (se zice și *di, de*) — eu escu din Grädigne.“

Eu. „Mergi astăzi acasă?“

Ear a stat; pe urmã a zis: „Astăzi mergu.“*)

Apoi ăi zisei: „Eu viru (vin) la voi mãre (mãne).“

La care istrianul respunse: „bire“ (bine).

Din toate am cules, cã nu vorbesc bucuroși limba lor indatã ce se aflã între strãini, adecã între oameni de altã națiune, cãnd in casele lor fereascã D-zeu, sã vorbeascã in altã limbã.

Causele ce-mi aduse D. Covaciu spre esplicarea acestui fapt, se reducea mai mult la aceasta: cã știind acești Romãni cã alți: afarã de ei nu le cunosc limba lor, „s'au invățat a vorbi in „altã limbã, anume in cea croato-slavicã, pe care „o știu toți in partea orientală și cãți-va din partea septentrionalã a Istriei înțelegând și miezul „Istriei, va sã zicã in cea mai mare parte a „Istriei.“ Eu o lãsai intr'atãta, cã totul e un invăț, deși cu o oarã dupã aceasta întâlnind tot pe acest Istrian in cale, și la 3 dupã miazã-zi ear pe el și încă pe altul tot din Grädigne, mē convinsei, cã cu cea mai mare bucurie steterē locului și mē salutarē „*bura zi*“ — buna zi. La întâlnirea de dupã meazã-zi cel cu care mē cunoscusem de dimineațã, imi presentã el pe colegul seu „încã și cestu cuvinta *Vlaski*, **) și tot din Grädigne.“ Le plăcea a sta de vorbã cu mine, și intrebându-i, de ce la Camus in cancelarie se fereau a vorbi romãnește? (le-am observat de atâtea ori, sã nu mai zicã *Vlaski*, ci romãnește, și se supuserē), totul ce am putut scoate din gura lor, era „cã ceia nu știu cuvinta cu noi.“ Eu intrãi in părere, cã fiindcã numele

de *Vlach*, ce Croații dau in batjocurã Dalmato-Serbilor, e rușinos, ei de rușine nu vorbesc limba lor între strãini. *)

D. Covaciu se ținu de promisã. Abia mē intur-nai acasã de la D. Camus, și încă inainte de meazã-zi veni și-mi aduse renumitul seu articolu eșit in N-rii 1—2 ai jurnalului „*L'Istria*“ anul prim 1846, precum și un articol, sau mai bine capetul unui articol eșit in numitul jurnal in anul 1852 din agera paunã a Domnului de *Franceschi*, care in acest capet de articol apãra cauza Romãnilor istriani cu o cãldurã, ce și eșit de la un Romãn din Dacia lui Traian, ar fi fãcut mare impresiune. Cetirēm impreunã acest articol **). Apoi veni vorba la Sajeveci cu probele date de el in „*Novice gospodarski etc.*“ și eu observai, cã dupã consemnațiunea de vorbe romãno-istriane, ce mi-o dede încă la Lubiana Dr. Bleweiss, el nu crezù sã știe romãnește. D. Covaciu mi-a spus, cã in adevēr Sajeveci nu cunoaște limba, ci a scris ce i-au spus alții. De altã parte imi recomanda tare pe Capellanul Micetity, acela care cooperase la articolul din „*L'Istria*“ No. 1—2, 1846, și care acum se aflã in Castva (Cãstãu, Cãstãv zic Romãni din Istria), nu de parte de calea ce duce la Fiume. Ear dintre locuitorii din Valdarsa imi recomandã pe bētrãnul Scrobe, Podestã (jupãn) de Susnievizza, acela de la care pãrintele Sajeveci adunase probele de limba romãno-istriana, și pe care acest preot nu știu de ce, il face om invățat, cãnd el bietul abia putea semna niște trãsuri cu condeii spre a-și subscrie numele, pe care-l divinau numai cei ce-l cunosc. Ånsē in celelalte, ca țeran neinvățat era foarte deștept și cu esperiențã. Cu multã cãldurã mē indemnã D. Covaciu a merge la Fiu-

*) In Susnievizza m'am convins altfel. Vezi mai jos discursul cu Parohul din Susnievizza.

**) Articolul (intitulat *sulle varie popolazioni dell'Istria*) se aflã in N-rii 50—51 din anul 1852. La Luciani in Albona in 5 Iulie cetii și pe cel de'nțeu, cam intunecos; pe Morlachi nu-i ține de Roman.

Alți articuli interesanți sunt in „*Istria*“ din 1846, N-rii 13—14 et sqq. *Saggio di dialetti istriani, di Trieste, di Rovigno*. In N-rii 16—17 dã altul altã probã de dialectul Rovignan, dar cea de'nței mai aproape de noi. N-rii 26—27 de *Franceschi* despre Castellieri și respunsul lui Kandler.

*) Se conjugã: *mergu, meri, mere, mergemu și meremu, mereți, mergu*; prin urmare in a doa persoauã singularu nu se zice *mergi*, ci *meri*, și de aceea stete întēi pe gãnduri.

**) Istrianii au perdut forma romãneascã anticã in *escu* la adiective; ei zicu: „io cuvintu *Vlaski*, croački“. Cãnd vorbind in limba noastrã aud cãte un cuvēnt latin, care seamãnã cu altul italian, ear istrianii nu-l au, indatã ii auzi: ista-i, or acesta-i italianski, or mai des: talianski.

me, unde se află D. de Franceschi, autorul articolului de care vorbisem mai sus, ca la unul, ce, după Dr. Kandler, s'a ocupat mai mult decât toți Istrianii cu limba română.

Mercuri 24 Iunie sara.

Inturnându-mă de la D. Camus, unde — ca să mă exprim în limba de Valdarsa — merindai și astăzi, cătră sară mă vizită amicul Covaciu din nou și-mi aduse un manuscris al său, încă din anul 1846, în care erau probele de limbă eșite în N-rii 1—2 ai jurnalului „L'Istria“, conceptul acestui articol, apoi o consemnațiune de cuvinte româno-istriane și o încercare de a pune în ordine formele de conjugățiuni, declinațiunile pronumelor și comparațiunile adiectivelor, o încercare începută și necontinuată, dar de mare preț. Fiindcă D. Covaciu, nici cu Valdarsenii, nici cu mine nu vorbea românește, se vede că prea puțin va fi știind din limba aceasta, și poate că și încercarea începutului operatului de mai sus l'a făcut împreună cu Micetity, ceea ce ajungând la Căstău voi afla de la acesta. Cu toate aceste operatul mi-e de mare preț, că cel puțin după el poți cercetă și judecă despre formele limbei în fața locului. Conversarea se învêrți și acum asupra tendințelor ce se vîd la Slavi de a slaviză tot și pretutindenea, asupra literaturii românești în Dacia Traiană, asupra celor ce au scris despre Istria, și între alții imi recomandă foarte mult pe D. Kandler, pe care nu-l aflasem în Triest. Dr. Kandler era redactorul jurnalului „L'Istria“, care astăzi nu mai există.

Cu ocaziunea aceasta D. Covaciu imi comunică trista știre, că amicul nostru în spe, invêțatul Podestă al comunei Susnievizza, bietul *Scrobe*, eră mort de o lună, cea ce mai înainte cu câteva oare nu știuse! Știrea fû pentru mine cam descărătoare, căci de la acest om, care stete profesor părintelui Sajevicei de la Bersec, ar fi invêțat cu mult mai ușor invêțacul român, deprins în arta de a compara limbe. Cu toate aceste amicul Covaciu mă consolă cu asigurarea, că Preotul din Susnievizza imi va arată pe vre unul dintre locuitori mai deștepți, cu care să mă înțeleg. După trei ore mă lăsă D. Covaciu, oferindu-mi de suvenir atît articuliile cei doi de care vorbisem mai sus, cît și manuscrisul cu încercarea

de a ordina forma conjugățiunilor. Eu îl îndeam să continue studiul acesta, pe care-l începuse în anii 1845—46 și a cărui intrerumpere lipsește pe Români de un mare bine; el se escusă, aducând mai multe circumstanțe, care-l împiedecă și-l desgustă, adăogînd, că acum, dacă chiar Românii se ocupă de Valdarsa, manuscrisul său precum și micul popor din Valdarsa se află în mâni mai bune.

Joi în 25 Iunie.

Reculegînd toate, câte auzisem și cunoscusem până aci despre starea lucrurilor în Valdarsa, mă convinsei, că Albona, unde am cele mai bune recomandățiuni, nu e locul, unde să mă așez și de unde să-mi direcțesc excursiunile. Albona rămîne cu adevărat pentru mine un punct cu atîta mai important, cu cît nu departe de acolo se află comuna or catunul Schitazza ver Schitaccia*) impoporată cu Români ce mai vorbesc românește ca în Valdarsa, și care comună nu figurează ca loc românesc nici în charta etnografică a d-nului Czörnig, nici în consemnațiunile ce mi se dederă din cancelaria statistică a ministeriului de comerțiu în Viena; însă meziu punctul pentru cercetările mele mi se părû a fi Susnievizza, comuna cea mai numeroasă și mai adunată. Decisei dar a mă așeză în Susnievizza, în dosul lacului Cepici, a mă răpezi mai pe urmă la Albona, spre a cercetă Schitazza, a apucă apoi calea spre Fiume pe la Fianona, a face o vizită părintelui Sajevicei în Bersec și a merge până la Volosca, a mă abate aici din calea Fiumei spre stînga, spre a merge la Căstău, parochia cea mare cu 5 Capelani, între care unul e Micetity, a mă consultă cu acest preot june, singurul român invêțat din Valdarsa, a merge împreună—de se va putè—in pămîntul *Cicilor*, unde în comuna *Jéane* se mai află Români, și a continuă pe urmă calea la Fiume, spre a face cunoștință cu amicul Românilor D. de Franceschi. Pe cînd făceam acest plau de călătorie, intră la mine D. Covaciu, care se unî întru toate cu ideile mele. El imi aduse încă un articol scris de Dr. Kandler și eșit în jurnalul său l'Is-

*) Părintele Ierala, parochul de la Berdo, unde șezui în 29, imi spuse că cei din Albona nîmesc pe cei din Schitazza *Morlachi*. Ear un argument, că *Morlachi* sunt Români.

tria in anul 1848. Acest articol cearcă a face pe Italiani să creadă, că pentru cunoștința limbii italiene, și chiar a celei latine, e de lipsă studiului limbii române din Dacia, o idee, pe care și D. Ruscallo Vegezzi la Turin se studește a o populariza. Pe urmă trecând la originea Romanilor Istriani, observai că după cât pot judecă până acum, acești Români nu pot fi numai o ruptură de popul dintre Români Daciei lui Traian, având pe de o parte foarte multe cuvinte, moduri și deturnături de vorbe comune numai lor și Macedo-și Tesalo-Românilor, precum: pronunțarea lui *l* înainte de *i* ca italianul *gl*, aruncarea unui sunet inaintea lui *r*, când acesta incepe cuvântul (îrpa—piatra, de la ripa; îrd—rid etc.), pronunțarea lui *au* ca *av* etc., *mușat* pro *frumos*, usuarea verbulor ajutori etc.; ear de altă parte altele proprie lor și unor Români din Dacia traiană, precum: deasa schimbare a lui *n* in *r*, ca Moșii in Ardeal, ca Moldovenii, etc.

D. Covaciu observă, că inainte de 30 ani chiar și Italianii din Istria de pe marginea Adriaticii pronunțau pe *au* ca *av*. Mai incolo imi observă, că in partea Istriei spre mează-zi, către Parenzo și Orsero, ar fi fost mai de mult Albanesi, care astăzi sunt slavizați, și de aci mai spre mează-noapte, spre Gimino, Serbo-Dalmatini (de aceia pe care Croații ii numesc Vlachi), mi se pare aduși de Venețiani, care asemenea sunt contopiți astăzi cu Croații Istriei. Totdeodată D. Covaciu imi arată conceputul unui operat făcut de d-sa și alții pentru charta d-lui Czörnig, in care intre altele eră și această observațiune: „Cât pentru Români (*Walachen*) din insula Veglia, ne lipsesc cu totul informațiunile.“ Să fie oare Români in Veglia? Această insulă e intre Canale de la Morlacca de o parte, și Carneri de altă parte, va să zică aproape de Morlachi.

La 3¹/₂ după miază-zi plecai spre Valdarsa. De la Pisino la Valdarsa duce un drum foarte bun. Văile și poalele dealurilor au o vegetațiune, pe care in acest pământ peste tot sterp ai pute-o numi luxoasă; chiar culmile sunt învestite cu păduri mai dese. Dar indata ce ajungi pe vârful montanelor, de pe care ai a scobori spre Valdarsa, și se presintă ochilor spre resărit și mează-noapte icoane cu totul contrare. O linie de

montane, începând de la Fianona și dirigându-se spre mează-noapte, se face din ce in ce tot mai căruntă, vegetațiunea dispare din ce in ce mai mult, și dacă de la Fianona până in dosul lacului Cepici mai vezi câte o grupă de case infundate prin crepături și ripe, apoi deacolo in sus spre miază-noapte chiar poalele acestor montane jos in vale nu sunt alt-ceva decât ripe, surpături, pietre de pietre, ca când ar fi nu de mult vomite din cuptoarele cele vulcanice ale pământului, locuri seci, arse, printre care abia întrevezi ici colo câte un spin doi, însă atât de rari și mici, încât nu schimbă nimic sau foarte puțin in coloritul figurei celei triste. De aceste ripe se ved aninate ca de un părete natural niște catune cri grupe de case, unele mai dese, altele respite, care după charta ce o aveam inaintea ochilor și după cum spunea conducătorul, erau comunele Iessenovizza, Villa-nuova, Susnievizza și Lettay*), Deasupra mormanelor de peatră, de care sunt acățate numitele grupe de case, locul se face puțințel mai șes, unde mai e oarecare vegetațiune; dar deodată terenul se ridică răpede in sus. Acesta e muntele, a cărui cea mai înaltă culme se chiamă Monte-maggiore, de pe al cărui vârf dimineța inainte de resărita soarelui, dacă e senin, (după cum spunea conducătorul meu din Pisino intr'un dialect italian, ale cărui gramatică și vocabulariu nu le-am văzut încă), se vede in dreapta până la Veneția, c'un ochian bun se vede in sași Veneția și chiar și Ancona de cealaltă parte; in stinga vezi Dalmația și țerele contermine, Carneri, Veglia ș. c. l.

O aruncătură de ochiu de pe dealurile despre Bellay, asupra grupelor de case de care vorbii și asupra muntelui Maggiore cu celelalte montane și mormane de peatră de la poalele lui, mă lumină deodată asupra punctului, pe care-l desbătui mai

*) Nu e de mirare, că Români, adăpostiți de aceste ripe, uitară și cuvântul peatră, și-l supliniră cu ripă. Români istriani peatra o numesc ripă; fiindcă ei ca și ceilalți Români din Dacia Aureliană, imitând pe Greci, cu care și printre care au petrecut atâți seculi, nu pot pronunța pe *r* de la începutul cuvintelor, ci vocala următoare o pun inainte, modificând-o intr'un sunet gutural, ce nu e nici *a*, nici *ă*, nici *e* curat, ripa o pronunță *ărpă*, *ă* de la început spre *e* larg.

bine de o oară cu învățatul preot de la Zarcei, cu bravul Slavist Wulcici, care ținea morțiș, că Românii din Valdarsa sunt și astăzi căți au fost din vechime, că nu numai nu se desnaționaliză, ci că încă și alții din vecinătate învață limba lor, și-mi numise un sat, al cărui nume l'am uitat și ai cărui locuitori de origine slavică ar fi început a uita limba lor! Pozițiunea geografică a locului desminte singură această ipotesă, și arată invederat, că dacă mai există astăzi Români în dosul lacului Cepici, în fața muntelui Maggiore, cauza e părțile naturale format de poalele acestui munte, care a dat aici Românilor adăpost, asigurându-i de la spate și separându-i cel puțin în partea aceasta de contactul nemediat cu Slavii. Combinând știrile istorice, ce ne lasăre Tomasini și Ireneo dela Croce, ca Românii locuitori ai muntelui Carsu, de la Monte-Maggiore înainte spre mează-noapte și apus se întindeau pe timpul lor până la 1 mil geogr. și jumătate aproape de Trieste, apoi faptul că urme de idiotismi româno-istriani se aflau la Italianii istriani de pe țărmul adriatic până în generațiunea penultimă, de exemplu dătina de a pronunța pe *au* ca *av*,—apoi că locuitorii aduși de Venețiani din Dalmația în partea despre m. z. a Istriei, de către locuitorii Slavi se numiră Vlachi, și c. l., cu pozițiunea geografică a Românilor din Valdarsa, e invederat că lăsând la o parte întrebarea despre originea Românilor în Istria peste tot, desnaționalizarea lor a urmat începând de la Marea Adriatică spre m. n., devenind cei de pe marginea mării Italiani, cei mai din intrul țerei Slavi, și scăpând din ei numai o frântură la poalele muntelui Maggiore, a cărui coaste despre m. z. seci, sterpe și răpezi nu se putură împopula de oameni. Acest munte dede Romanilor un propumnacul ce-i asigura de de la spate și de care rezemându-se putură înturna pieptul către inamic spre a se apăra din partea cealaltă. E icoana aceluia ostaș brav, care după ce luptându-se bărbătesc a pierdut toate pozițiunile militare, rupt de către soții sei de arme, se trage înapoi apărându-se de inamicul cel impresură de toate laturile, până ce dă de un arbore, de o peatră mare, sau de un alt mur natural, sub al cărui scut asigurat de o parte, ține în frâu pe inamicul ce nu-l mai poate ataca de

toate laturile. Sub această icoană mi se prezintă micul popor din Valdarsa; sub acest chip mi se reproduse și mi se destinsese înaintea ochilor toată istoria Românilor de două mii de ani încoace, de când se aduseră cele de'ntei colonii romane dincoace de Adria, care întinzându-se neconținut mai înainte pe litorele mării, după aceea mai în intru în triunghiul iliric și pe urmă peste Dunăre spre m. n. și resărit, în curs de 400 de ani formare poporul român, a căruia existență până astăzi în locurile unde l'au străplăntat cei de'ntei colonizatori, e un miracol, care cu toate aceste există încă, adevărat între Istru, marea Neagră, marea Albă și Adria numai în insule risipite, însă compact în Dacia lui Traian. Istoria Romanilor în tot teritoriul indicat aci, începând de la Adriatica până la Nistru, se reproduce în miniatură în icoană, sub care mi se prezintă poporașul din Valdarsa. Mai mult, mai puțin, pretutindenea aceeași luptă, aceleași pericole, aceeași scăpare.

Cufundat în aceste impresiuni ajunsei la Pas și mă scoborii răpede la Bellay, care nu e altceva decât o curte în care se află casele domeniului Principelui Auersperg, înlocuite numai de administratorul acestui dominiu D. Glaser la care aveam o recomandățiune de la ginerele meu din Pisino. Înainte de a mă decide pentru Susnievizza, era vorba să mă așez cu locuința în aceste case și să fac de aici excursiunile mele, un plan pe care—cum însemnai mai sus—l'am schimbat. Întrând în curte, aflai, că D. Glaser nu era acasă, dedei scrisoarea, refuzai mulțemind invitarea făcută de a mai ședea și, împins de nerăbdarea de a mă vedea cât mai curând în mijlocul Românilor, mă pusei în trăsură și peste 1/2 de oară mă văzui în casa Parochului de Susnievizza. Fără nici o recomandățiune intrai în casă și mă presentai cerend a fi receput pentru 4—5 zile, spunând scopul călătoriei mele. S. sa părintele Cancici (Kancic), fiind cam malat, înfipse ochii sei cei mici albaștri asupra mea și se părea a strâmba din nas; dar îl indulecii cu citarea câtorva exemple de ospitalitate patriarcală din Bibliă. S. Sa se sculă și văzând pe fereastră trăsurica c'un cal cu care venisem, mai eși la lumină cu o dificultate, că n'ar avea fân pentru cal și șopron pentru trăsură. Il alinai și despre aceasta spunându-i că

nici calul nici trăsura nu sunt ale mele, și adăogând, că dacă în baulă—Românii ist. numesc giamentanul or cuferul, baula ca Italianii — dacă în baulă n'as avè lucruri de greutate de 45 funzi și încă o tasca, m'as putè zice că călătoresc ca un apostol. Fară să mai adăst respuns, mă adresai cătră un servitor ce ne ascultase discursul, pe care fără indoială nu-l înțelesese, fiind în limba germană.

— Ești rumer? (de și știam că acest cuvânt e uitat aici de mult).

Servitorul: „Nu capesc ce zici.“

— Știu că voi vè chemați acmocea Vlachi, dar tyatyli vostri se chiamau rumeri. Vira cu mire la caroță, nea adducem o baula în casă.“

Cu toate că ei nu zic *adduc*, ci *duc* și *port*, ceea ce nu știam încă, ténérul tot m'a priceput, a alergat singur la trăsură și a adus lucrurile în casă. Părintele imi dede camera destinată pentru oaspeți, de care se află pe la toate casele parochiali, și mă așezai în noua mea locuință. Era 6 ore și 1/2. Indată ce mă spălai și mă imbrăcai, eșii în comună și vèzènd câți-va pași peste cale oameni adunați în curtea unei case, intrai în mijlocul lor salutândn-i: Buna sara, omiri buri (buna sara, oameni buni)!

Unii răspuserè „bura sara“, alții „dobra vecera“ *) și se adunarè cu toții împrejurul meu. Era casa lui Mihu Iurman, podestà cel de acum a Susniveizzi; dar aflai indată, că ei nu zic podestà, ci *Potestat de Communa*; **) ce mi se pare cu mult mai bine românit, că cel puțin e făcut de gen bărbătesc și se poate aplica mai bine barbatului ce e ăntèiul Comunei, decât Podestà la Italiani. Doi diu cei de față se vèzuserè cu Gradignanii, cu cari vorbisem în Pısino, și spuserè celorlalți, că a venit unul dintr'un *paes de larg* (dintr'o țară departe; n'au nici „țară“, nici „departe“ în înțelesul nostru) și cuvinta ca noi. Alții ziceau din „România“, alții din „paes românesc“, alții „romanski“, fiindcă eu spuseseam Gradigna-

nilor că patria mea să chiana Romăuia, paes românesc. Va să zică nu eram de tot necunoscut acestor buni țerani. În puține minute se umplu curtea de oameni.

Eu întrebam, cum se chiamă cutare lucru, și dacă le ziceau că și la noi se zice așa, se bucurau: „Și la voi? bravo“.

Pe urmă începurè a mă întreba ei: cutare lucru cum se chiamă la voi? Și dacă numirea era ca și a lor, unii băteau în palme de bucurie, zicènd: „stessi (ștessi, șteși, ștesso) și la noi, bravo bravo“ *) or: „tot ura“—tot una. În fine începurè și pruncii și pruncele a mă întreba despre diverse lucruri cum se chiamă. Se mirau toți, când le spuneam că am venit numai ca se aud în fața locului limba și se vèd usanțele lor. Mè întrebau cum sunt lucrurile pe la noi, cum e paesul, dacă sunt *gori* (munți nu cunosc) ca pe la ei și *ărpe* (petre, ripe), și dacă se face pe la noi *vipt*, *ciuda* și *bur* **) (mult și bun), și mai ales dacă și la noi *broaidele* (vițele) sufere de epidemia ce de 4—5 ani le a stricat fructul studinților lor. Bărbați și mueri, feciori și fete, nu sunt sfoși, veneau cu toată încrederea și-mi dau *măra* (măna) și mă întrebau. O fetiță *mușată* (frumoasă) ca de 12 ani a potestatului comunei, anume Lucia, mă întreba de sunt insurat și dacă nu, să mă insor la ei! Ca oameni simpli ce rar es în lumea mare, se mirau de o mulțime de lucruri ce vedeau la mine.

Era 9 oare trecute, inoptase bine, când abia mă putui smulge dintre ei, că ar fi șezut toată noaptea de vorbă. În fine le zisei, că șed „ciuda de zile“ între ei, și-mi luai sara bună după da-

*) ăntèi credeam, că acest „bravo“ e cunoscutul bravo, bravi italianesc; dar după ce observai că nu toți pronunța bravo, ci cei mai mulți *pravo*, precum zic toți Slavii de pe aici, m'am indoit, dacă e român or slavice *pravo*.

**) *Viptu* numesc în genere trailul, și specialminte ce zic Moldovenii *pănele*, și noi ceilalți bucatele, adecă toate grănațele destinate pentru viptul omenesc. *Mult* ca adiectiv, precum și *puțin*, le perdurè, și mai esist amendouè numai în adverbele *mai mult* (pe l de regulă înainte de altă consonantă îl lasă afară: *coad* = cald, *oab* = alb; aici în *mai mult*, l se pare că l'ai auzi, dar esaminând bine, vezi că zic *mai mult*), și *mai puțin*. În cele alte, în loc de mult se ajută cu *ciuda* (*cisde de omiri*—mulți oameni), și în loc de puțin cu *zalek*.

*) Românii de aici, cu toate că zic „bura zi“, „bura nopte“, „bura coale“ (buna cale), s'au desvèțat a zice „bura sara“ și zic mai numai „dobra vecera“.

**) Cuvèntul sat nu e cunoscut, dar zic alt cuvènt slavice, *vas*, ănsè e tot așa de popular și cuvèntul Comuna.

tina lor : „Domnu cu voi, bura nopte.“ Ei res-punseră asemenea : „Domnul și cu voi, burasara“, dar într'auzii și câte un „Bohu și cu voi.“

Se înțelege de sine că eu făceam propagandă in contra slavismului limbei lor, și nu-i sufeream a zice vorbe slavice, unde știam că au și alt cu-vânt bun. De mirare însă, că nu concedeau ca cuvintele slavice din limba lor ar fi cuvinte cro-atice or slavice, ei țineau morțiș că sunt Vlachi, de și la Croați încă e așa or *stesso*, cum zic ei. Și dacă pronunțam eu câte un cuvânt bun romă-nesc, pe care nu-l au ei, indată ziceau : „acesta-i pe talianski“. De altminte marturiseau, că eu „cuvânt mai mușat“ decât ei.

In această sară făcui progrès foarte mare in limba lor ; dar din minutul acesta am simțit totdeodată foarte multă lipsă de un om literat din sinul lor, cu care să mă pot înțelege bine și care să mă poată lumina in acele, in care nu mă puteam esplica ca să fiu priceput și să iau respunsul dorit. Intre alții, cu cari vorbii in sara aceasta la potestatul, se afla și un fiu al repo-satului potestat Scrobe, al dascalului lui Sajevicei, anume Ive sau Ioan, un june foarte bine făcut, frumos și desghețat.

In fine mă inturnai la Părintele Cancici, care se părea îngrijat, temându-se poate ce știu eu de vr'o apostasie in turma sa. Deaceea și trămisese feciorul de doue ori după mine. Acasă ei spusei cu ce bucurie mă vezură că vorbesc in limba lor, și cu câtă plăcere cuvântau și ei in această lim-bă. De aici deschisei discursul asupra întrebării : de ce acești oameni vorbesc limba lor numai in casele lor, ori numai intre sine, adecă ei cu de ai lor ? Semnai mai sus că intrasem in părere, cumcă acești oameni au rușine de limba lor. Pă-rintele Cancici, din contra, afirmă, că după ob-servările sale făcute dinadins și cu toată serio-sitatea, acești oameni nu se rușinează de lim-ba lor, ci din contra o au ca un sanctuar, pe care-l conservă cu mare pietate, de care sunt su-perbi și pe care după părerea sa se ved a crede că-l profană, comunicându-l cu cei de altă se-mință ! „Din contra, cu D-Ta“, adause preotul, „cuvântare și se bucurare, pentru că auziseră de mai inainte și le-ai spus insuți, că națiunea voas-tră cuvântă, are limba ca și a lor, și că sunteți

de o origine. Cătră aceasta necuvântarea lor in-tre străini, însă numai când au a face deadrep-tul cu străinii și se adresă cătră ei, vine și de acolo, pentrucă de seculi nici un străin n'a vor-bit cu ei in limba lor, ba încă Slavii le dă nu-miri batjocoroase, Ciribiri etc. Dar chiar in mij-locul străinilor, dacă au a se înțelege despre ceva ei cu ai lor, la o parte cuvântă in limba lor. Să le fie rușine—nici vorbă ; din contra, sunt fu-dui de limba lor. Poate că o consideră și din punctul utilității, că au cum să se înțeleagă in-tre sine, fără ca să le afle alții cugetele și pla-nurile. Ver-cum, eu—incheiă părintele—sunt con-vins, că-și custodesc limba lor cu o mare pietate ca un sanctuar, și nu o vor perde niciodată“.

Aceste parohul meu. M'am convins și eu, că e mult adevăr in această opiniune a preotului. In-semnarăm mai sus, că nu le părea bine când le ziceam, că și-au stricat limba cu vorbe croa-țice, și nu concedeau că cuvintele slave ce au a-tăt de mult in limbă, ar fi croatice. Totul ce con-cedeau, era că și ei zic *stesso*, ba încă unul in Berdo mă apostrofă : „de ce nu fi lat (luat) și ei de la noi“. Asemenea se supărau, când le ziceam că in 2—3 generațiuni se vor stinge, și afirmau că aceasta nu va fi.

(Va urmă)

Resumatul prelegerilor populare

a

Societății Junimea, anul al VIII-le.

Prelegerea a patra *) a fost ținută de D. I. Negruzzi, având de obiect *Elementul es-tetic*. Fiind vorba de rolul elementului este-tic in educație, D-sa arată că scopul prele-gerei nu este cercetarea principiilor estetice, cunoscute publicului de alte cursuri ținute in ani precedenți, ci acel al raportului artelor și literelor frumoase cu creșterea individului și cu acea a unui popor, și in special a poporului nos-tru, care intrând nu de mult pe calea regeneră-rii sale, dă loc teoriilor celor mai diverse

*) Vezi Ne. 2 al acestei foi. p. 78 nota.

in privirea direcției ce trebuie să predominas-
că in educațiunea generației viitoare. In
privirea aceasta mai cu samă doue direcții
sunt de observat; cea așa numită practică
care caută să asigure existența și traiul bun
material al individului, privind aceasta ca lucrul
principal—cealaltă, direcția ideală in care sco-
purile generale, aspirațiunile inalte, bucuriile
sufletului sunt considerate ca țelul suprem,
pentru care toate celelalte nu sunt de cât
mijloace. Această din urmă direcție este
singura adevărată, singura demnă de om, și
in ea elementul estetic, frumosul, joacă unul
din rolurile cele mai importante.

Nu de mult ești din o formă de viață
orientală, cu cele mai multe așezăminte și
moravuri asiatice, precum sclăvia, claca, deose-
birea de caste sociale etc. Românii au introdus la
ei cu o grăbire neauzită ideile, principiile, obi-
ceiurile apusene, dând astfel naștere unei
mișcări neoprite de schimbări radicale, care
nu mai lasă nimăru un moment de odihnă
și de liniște. In politică, in guvern, in mō-
ravuri, in limbă, in literatură, pretutindene
o goană a unei forme după cealaltă, cum nu
s'a mai văzut nicăiri in lume. De aice o
anarhie grozavă, o confusiune in toate lucru-
rile care incurcă atât de mult mersul po-
porului. *Elementul statornic* lipsește cu de-
săvârșire și de pretutindene. Dar acest ele-
ment este singurul element fericitor pentru
indivizi ca și pentru națiuni, și el trebuie
dobândit și întărit. Religiunea, școala, fami-
lia, naționalitatea, toate aceste sunt elemente
statornice și producătoare de adevărată feri-
cire, și nu mai puțin decât ele, se bucură
frumosul de această însușire eminentă.

Celelalte elemente ănsă intru cât-va tot

au existat la noi, și greu s'a perdut când-
va cu totul urma lor in sinul poporului nos-
tru. Din trezirea lor s'a deșteptat poporul
nostru, ba unele precum religiunea și chiar
familia erau mai puterice decât acum. Ar-
tele și literile numai, ca product al frumo-
sului, nu ca indeplinitor de alte trebuinți, au
lipsit mai cu totul. Afară de poesia și musi-
ca populară nu se poate afirma că înainte
de renașterea noastră să fi existat in popo-
rul nostru o literatură frumoasă, și existen-
ța cronicelor și a traducerelor de cărți sfinte
nu desminte aceasta afirmare. De asemenea
in artă, cine poate zice că a strălucit fru-
mosul? Din pictură avem icoanele și câte-va
portreturi, toate de cea mai slabă valoare
artistică; de asemenea arhitectura noastră nu
se poate mândri cu nimic extraordinar, și
chiar cele câte-va opuri de artă diu acest
ram, precum Curtea de Argeș, demonștră
pre clar influența gustului Bizantin. Cât
despre sculptură, ea nici a fost cunoscută,
pentru marea nenorocire a poporului, căci
altfel ar fi trăit in sufletul seu icoana eroi-
că a timpului trecut, dacă s'ar fi incorporat
in marmură câte-va cel puțin din figurile in-
semnate ce au strălucit in ea!

*Frumosul n'a jucat mai nici un rol in viața
noastră* și este timpul să ne convingem de insem-
nătatea sa. Fericirea ce o aduce contemplarea
frumosului este cea mai nobilă ce o gustă
omul, căci e cea mai neinteresată, cea mai
deslipită de individualitatea sa. Pentru toate
vristele ea este ca un balsam răcoritor, dife-
rit colorat după starea sufletească; din copi-
lărie și până la morment frumosul poate să
ne încante, să ne facă să uităm relele și ne-
ajunsurile vieței in extase de fericire. In adoles-

cență gustul frumosului domolește agitățile furtunoase ale acestei vârste; în timpul bărbăției contra-cumpănește nemulțemirile ce activitatea practică aduce cu sine, ear la bătrâneță arată deplina armonie în toate lucrurile lumesti și mângăie de ideea morții. Dar pentru aceasta, sufletul trebuie deprins de timpuriu cu acest gen de desfătare, trebuie infiltrat din vrăsta cea mai tânăra gustul pentru frumos. De altminterlea sufletul rămâne închis, străin, trece pe lângă el fără a-l pătrunde, întocmai precum resonă în zădar la urechea cui-va o limbă pe care nu o înțelege. Astfel e însă din nenorocire majoritatea societății noastre, ori care ar fi spoala pe care o ie pe urmă în scoalele străine și în relațiile cu cultura occidentului. De aceea și cei mai mulți din România ce merg în străinătate nu se interesează de produsele măndre ale artei, nu vizitează muzeele, nu ascultă concertele, nu asistă la reprezentațiunile opurilor teatrale clasice, nu admiră capodoperele poeziei popoarelor ce vizitează, nu se interesează de frumusețea și farmecul ruinelor ce întâlnesc.

Aceasta e o stare foarte tristă când ne gândim la rolul ce-l joacă frumosul nu numai în viața individului ci și în cea a unui popor. Fără cultura frumosului un popor rămâne egoistic, practic și chibzuitor, dar nici odată nu devine mare, nu produce fapte demne de omenirea întreagă, căci numai poezia, frumosul aprind entuziasmul, și fără entuziasm nu se face nimic mare în lume. Ca dovadă despre rolul cel mare al frumosului în viața popoarelor avem chiar sub ochii noștri exemplele Germaniei și a Italiei, care a realizat unitatea lor politică, ținta cea mai înaltă a aspirațiunilor lor, prin unitatea spi-

ritului stabilită de cultura frumosului, de entuziasmul pentru producerile geniilor lor. În nici un alt popor din Europa artele nu joacă astăzi încă rolul care-l joacă în aceste popoare, și de aceea vedem — că lor, care au atins culmea cea mai înaltă în două arte speciale (Italianii în pictură, Germanii în muzică) mai ales le strălucește perspectiva viitorului. Din vechime exemplul cel mai minunat ni-l dau Grecii. La ei artele erau obiectul unui cult și religiunea chiar se confunda cu ele; de aceea și rezultatele dobândite de ei mai în toate ramurile artelor a fost din cele mai strălucite și a rămas pentru totdeauna ca model pentru neamul omenesc. Dar la ei elementul frumosului pătrundea într-o viață socială, introducându-se până și în stat, în știință, în trebuințele vieții. De aceea și au fost poporul Grec aprins de acel foc, de acel entuziasm fără asemănare care-l făcu capabil de faptele cele mai măndre, de luptele cele mai curajoase, de sacrificiile și abnegațiunea cele mai înalte, care au făcut nemuritori atâtea eroi și pe poporul Grec în genere.

Ce contrast când de la aceste popoare întoarcem privirile către noi! Literatura, artele sunt privite cu indiferență. Mai toți împărtășesc convingerea că sunt lucruri de lux, bune numai pentru visurile tinereții, dar nedemne de omul matur.

S'înțelege că nu prin câte-va prelegeri se poate îndrepta o asemenea stare. Dar se poate atrage luarea aminte asupra existenței și mărimii reului, de care mulți poate nu au noțiuni exacte. Un așezământ este mai cu seamă care are nevoie de îndreptare și unde inițiativă poate face ceva. Acesta este teatrul. Și tocmai el este chemat a lăși gustul estetic,

a educa poporul pentru gustarea frumosului. Dar acest institut este la noi cu totul degradat, și decăzut chiar din ce era mai înainte. Teatru la noi nu este nici un așezământ pentru cultul frumosului în genere, nici pentru acel al frumosului național. Piese rele străine de interes local, interesante numai prin intrigă, perverse în privirea moralei, sunt hrana ce se dă obicinuit publicului ce-l vizitează. Piese *clasice* străine sau piese *naționale* sunt excepții din cele mai rari! De aceea actorii noștri sunt atât de răi în genere, pentru că nu sunt niciodată în rolul lor. Ce deosebire între un actor de ai noștri ce joacă pe un boer bătrân sau pe un țeran, și acelaș actor ce joacă pe un grande Spaniol sau pe un marchez Francez!

Ca rezultat practic deducem că trebuie lătită ideea despre importanța artelor, deprins pe copil de mic cu admirația pentru frumos și îndreptat teatrul național.

Prelegerea a opta a fost ținută de Domnul *T. L. Maiorescu* care a vorbit despre *jocuri* ca element de educație.

D-sa cercetând mai întâi cum sunt privite jocurile copiilor de către părinți în genere și mai ales de către mamele de familie, arată că ele sunt considerate numai ca un mijloc de petrecere pentru copil și de liniște pentru mamă. Când copilul se joacă, mama se poate bucura de momente libere. Numai în atâta se mărginește îngrijirea părinților în privirea jocurilor copiilor ca aceste să nu fie cum-va periculoase pentru copil. Mai departe însă nu merg niciodată; nu se interesează întru nimic despre jocurile înșile a copiilor, doară numai astfel că găsesc și ei plăcere în desfăta-

rea creaturii ce le este atât de iubită. Principalul este deci că copilul să se joace. *Cum* se joacă, este pentru părinți cu totul indiferent.

Aceasta însă e așa numai în timpul vrștei celei mai fragede a copilului. Îndată ce au ajuns la una mai înaintată, vine pentru copil vremea de a fi pus la carte. Deodată, în mijlocul vieții sale sburdalnice și libere, se introduce profesorul, cu ocupațiunile cele regulate și la oare fixe. Învățătura se înfățișează ca un fel de dușman al jocului și părinții se mândresc de copilul lor cu cât îl ved că părăsește jocul și se dedă mai mult la carte.

Jocurile sunt deci privite întâi, numai ca *petreceri*, apoi ca ceva *contrar învățăturii*.

Această privire este cu totul greșită și aduce multe urmări rele după sine.

Jocul este într'adevăr forma sub care se petrece frumoasa viață a copilăriei, și acest caracter al ei trebuie păstrat și respectat în felul său de a fi. Nevinovăția inimii, lipsa de dorinți și de patimi, puternica lucrare a inteligenței sale ce soarbe din toate părțile icoane și idei, toate aceste umplu lumea din jurul copilului cu un farmec de fericire de care nu se mai bucură în nici o altă vristă. Din această stare a sufletului său, unită cu desvélirea puterii musculare, care-l impinge la mișcări, se nasc jocurile cele numeroase în care se petrece viața copilului. Ca ori ce formă de viață din natură, astfel și aceea a vieții copilărești trebuie respectată în originalitatea ei. A o nimici, a o împedea și a o îndoi după felul nostru de a fi a celor bătrâni, este un păcat din cele mai mari, este a nu respecta natura pe toate treptele ei de dezvoltare, este a pretinde la o mai mare înțe-

lepciune decât aceea ce reșede în ordinea lumii. De aici rezultă că această formă a vieții copilului trebuie pe cât se poate lasată neatinsă, și nu *combătând-o* să introducem în sufletul ténér, elementele necesare pentru o vristă mai înaintată, ci din contra *introducându-le pe nesimțite prin calea jocurilor în viața copilului*, hultuind pe trunchiul selbatic dar mănos ramura ce o să producă fructele ce le dorim.

Jocul fiind deci viața copilului, *din această viață* însăși trebuie să ne silim a desvêli acele însușiri care îi vor fi necesare în o vristă mai coaptă. Prin joc trebuie să ducem pe nesimțite pe copii spre învățatură.

Jocurile nu trebuie deci privite numai ca petrecere; ele trebuie să fie astfel încât prin ele copilul să și învețe ceva, ceea ce nu însemnează că jocurile lui trebuie restrinse, că trebuie să i se iee libertatea de a se juca așa cum îl duce inima, ceea ce este esența însăși al jocului, dar noi putem foarte bine să modificăm jocurile naturale ale copilului, astfel că aflând el *aceeași petrecere* să câștige din ele *oare care învățatură*.

Așa bună oară, copiii le plac povești, le plac cânticele, dar le place foarte mult să și *repeteze* acele povești și cânticele. Tocmai asupra acestei repetări trebuie pus mare valoare, căci ea conține un puternic element educativ. Copilul învață a-și exprima gândirile, își deprinde urechea la sunete corecte și la căderea ritmului, își trezește gustul pentru muzică, pentru frumos și își întărește inteligența — toate aceste jucându-se. Copilului îi place a vedea figuri. Să i se arăte cărți cu ilustrații, nu pre multe ca să nu-l desguste, nu pre complicate ca să se deprindă cu formele lucruri-

lor. Dar nu numai atâta, copilul să fie pus să le imiteze, lucru ce se știe că i produce o nespusă plăcere și care conține atâta învățatură pentru el! Copilul iubește a clădi, a combina. Să i se pună înainte figuri geometrice de lemn cu care jucându-se copilul să se deprindă cu noțiuni din ce în ce mai clare despre forme, care ageresc atâta inteligență și dispun a vedea toate lucrurile clar, a cere în toate lucrurile claritatea. Mai departe apoi pot veni tot sub formă de joc și alte preparațiuni pentru învățatura, precum recompunerea unor hărți de geografie toate în bucăți ș. a. m. d.

Privite din acest punct de vedere, jocurile devin unul din obiectele cele mai principale de luare aminte pentru mamă și nimic nu e mai nesocotit decât a lăsa direcțiunea jocurilor unui copil cu totul în placul slugilor. Rolul cel mare a mamei este tocmai în acel timp al vieții copilului când jocul este elementul capital. Dar de aici se vede și tot ce trebuie să se ceară de la o mamă care vra să-și crească copilul într'un mod adevărat demn de om și de secolul în care trăim.

De aceea e cu totul eronat de a crede că nevoea de a-și îmbogăți spiritul incetează pentru femei când s'au măritat. Din *împotriva* de a'unci înainte, din momentul când are un copil începe această necesitate a se impune cu toată serioșitatea. Până atunci ea a lucrat pentru dănsa, de atunci înainte ea începe a lucra pentru ténăra generațiune ce crește sub privighirile sale, de acolo începe rolul ei cel însemnat în societate, în împlinirea căruia trebuie să se resume aspirațiunile sale.

Jocurile astfel considerate, astfel diriguite sunt o *trecere nesimțită spre învățatură*. Fără

să știe, copilul a căpătat gustul de a cunoaște lucruri noue, de a imita deseme, de a vedea figuri, care-l conduc pe incetul la cetire, la scriere, la cunoștința lucrurilor incunjurătoare, la plăcerea pentru frumos, și indeletnicirea cu artele. Caracterul străin, dușman a învățaturii se perde cu totul; din contra se introduce în sufletul copilului *iubirea de învățatură*, cea mai puternică imboldire spre progres, și singura garanție a unei educațiuni serioase.

Prelegerea a noua și ultima a fost ținută tot de Domnul *T. L. Maiorescu*. Obiectul acesteia era *viața practică*, ultimul element de educație a omului.

D-sa reamintă jmai înainte pe scurt rolul elementar de educație tratate până acum, arătând că un complement necesar al tuturor acestora este *experiența* ce ne-o dă viața practică.

Este o idee falsă destul de răspândită că teoria și practica sunt și trebuie să fie din natura lor cu totul opuse una altuia, că între ceea ce învățăm în școală, în familie în tot acel restimp cât jucăm un rol mai mult pasiv în lume, și practica reală a vieții, există numai decât o contradicție, un abis cu neputință de umplut. — Dacă chiar a fi așa, aceasta nu ar dovedi decât, că teoria pe care ne-o dă familia și școala așa cum este ea astăzi, este falsă, dar nu că ori ce teorie trebuie să fie astfel. Din contra, menirea teoriei este tocmai de a ne imprima în suflet *idei generale și norme de purtare după care să ne conducem în practică*. Ea trebuie să se continue în practică introducând în gândirile și simțirile noastre ceva constant și consecuent. În jocul cel vecinic schimbăcios a stării sufletului nostru, în inriurirea cea puternică

a momentului asupra gândirii, simțirii și voinței noastre, e bine, e de neapărată necesitate ca să aflăm un sprijin în o rețea de norme generale, ce să fi devenit parte constitutivă a spiritului nostru și să ne conducă astfel pe o cale sigură.

Ideile teoretice dau vieții un țel și diu această cauză un om ce posedă asemenea idei este mai statornic și mai consequent, decât acelaș om ce nu le posedă.

Pe de altă parte însă numai teoria este nemulțămitoare, și a crede că acel ce posedă teoria lucrurilor are deplina lor cunoștință și nu mai are nevoie de nimic pentru conducerea sa în lume, este earăși cu totul fals. Sunt multe lucruri pe care ne le învățăm numai *experiență vieții*, contactul real cu lumea, nu știrea despre ea.

Viața practică este deci un *corectiv* esențial al teoriei; prin ea teoria se îndreaptă în ceea ce e greșită. Ea completează educațiunea.

Trecând apoi la o analiză în deosebi a rolului vieții practice, Domnul Maiorescu *desvoltă* următoarele puncte esențiale:

Cea de'ntei mare învățatură pe care ne o dă cunoștința vieții reale este de a ne arăta *deosebire ce există adesea ori între tendințele reale ale oamenilor și formularea lor teoretică*. Învățăm a cunoaște că oamenii în tendința lor de a ascunde de lumina zilei scopurile lor cele mai egoistice și cele mai meschine, îmbracă aceea ce trebuie ascuns în o formulă teoretică atrăgătoare. Cât suntem tineri ne luăm după aceste formule, căci nu știm ce e din dosul lor; experiența ne învață însă din ce în ce mai mult a nu crede în aceea mască și a căuta ce s'ascunde de desubt, ce

este real. Astfel sub formularea teoretică ades atât de frumoasă a partidelor politice se ascunde un abis monstruos de egoism, de interese personale, de simpatii, antipatii, in un cuvânt, de realități cu totul altele decât formularea teoretică sub care se deguizează, pentru a se pute realiza. Această învățătură este una din cele mai priincioase, dar tot odată din cele mai grele, din cele ce pëtund mai cu a nevoe in sufletul nostru cel atăta de plecat a se inșela in visuri și idealuri

O a doua învățătură ce ne o dă viața practică este importantă pentru formarea caracterului nostru. Ea ne arată deosebirea cea nemăsurată ce există între viața cea pasivă din sinul familiei și a școalei și cea activă de mai târziu. In timpul celei de'nte, lumea ce ne incunjoară ne dorește numai binele nostru, ne favorește și ne ajută pe cât se poate. Indată ce pasești in viață, vii in contact cu multă lume pe care nu o cunoști și care nu te cunoaște, ce te privește cu rea vroință, nu te aude când spui adevărul, te combate cu toate armele când vrei să păsești înainte, și mai ales pizmuește meritul și capacitatea. Pentru silințele, talentele tale nu mai dobândești premii, laude și iubire—cel puțin nu de la contimpurani—ci numai invidie, ură și clevetire. Trebuie să lupți mult pentru a contribui chiar la binele altora, și in această opoziție și dușmănie învață omul pentru ănteia oară răbdare și perseveranța pentru bine și adevăr, care nu o poate învăța de aiurea.

Tot viața practică ne învață a nu ave o prea oarbă incredere in puterile noastre, a nu pretinde cu sumeție că singuri posedăm

adevărul, că toate lumea ce nu ne ascultă este in eroare. Aceasta o învățăm din experiența ce o facem cu schimbarea ce s'introduce de timpuri și imprejurări in propriile noastre convingeri și simțiri. Câte lucruri sunt care sunt acum a zece ani ne păreau o parte constitutivă a spiritului nostru, acum a ne mirăm că le am putut ave când-va! Și la această învățătură se deprinde omul cu greu, pentru că lovește in opinia ce o are despre el, despre puterea convingerilor sale și despre justeța judecății sale, dar pe cât e grea e pe atăta e priincioasă, căci e un pas făcut cătră înțelepciune.

In fine prin faptul că mai toate scopurile noastre egoistice sunt frănte de imprejurări, experiența ne învață că *nu ființa noastră individuală este lucrul principal in lume și natură*, că numai acea faptă, acea gândire, acea lucrare are adevărată valoare, va rămâne și trăi in lume după perirea existenței noastre efemere, pe care o facem, o gândim, o indeplinim fără a ne gândi la ființa noastră, ci numai pentru binele și interesul general. Moartea care răpește individualitățile, și lasă neatinsă omenirea in sine, ne arată prin mijlocul cel mai serios, nimicirea existenței noastre, că numai ceea ce e general are dreptul la nemurire. Această mare lecțiune ne deprinde cu *abnegația de noi inșine* și sacrificarea noastră pentru binele comun, adevărindu-se astfel propoziția că „*cea ăntei treaptă prin care se înalță omul cătră nemurire este un altar de sacrificiuri.*“

P O E S I I .

(Traduceri).

LAMPĂ.

Din André Chénier.

Noapte! Să iubesc jurasem pe acea necredincioasă;
Mie gura ei iubire vecinică mi-a fost jurat,
Și pe tine jurământul nostru martur te luase.
Vicleana, în alte brațe deacuma s'au aruncat,
Altuia fagăduiește dragoste nestrămutată,
Și martur la necredința-i tot pe tine te arată.

Și tu, scumpă lamp'ă nopții, stea, iubirii priin-
cicioasă,

Tu care pe peatră pusă, până'n zioă luminai
Din temnița ta de steclă, dragostea noastră duioasă,
De-a ei dulci f'găduințe singură martur erai.
Dar vai! odata cu tine iubirea-i amăgitoare
S' trecea mereu cu'ncetul până ce de tot s'a stins,
Cu tine și jurământul din gura-i încântătoare
Ca ușorul fum pe ceruri sborul răpede și-a'ntins.
Eu, de patul ei aproape, hrăneam focurile tale,
Ca să vezi-a noastre jocuri, și iubirea să-mi păzești
Ș'acum tu nu-ți stingi lumina la privirea vinei sale!
Ș'acum la plăceri pe-un dușman al meu nempa-
cat slujești!

Tu poți, ca ea mincinoasă, ca și ea fără mustrare,
Ce-ai fost pentru mine-odată și pentru altul să fii,
Și la ochi străini pe care tu spre dănsa îi imbii,
S'arăți câte de frumoasă și câte de'nșelătoare!

— Poete nenorocite, de ce mă invinuești?
Eu ce am putut făcut-am să-ți păstrez a ei iubire.
Ochii mei au urmărit-o și'n a ei nelegiuire,
Cât timp imi lasară zile grijele ei viclenești:
Ieri zadarnice silințe, vicleana făcând părea,
De abia tărindu-și pașii, scoțind vorbe nențelese,
Soarele acum fugise, ș'al meu foc se aprinsese;
Patul o primi în sinu-i, ș'auzii eum își zicea,
C'al ei trup fiind de multă osteneală sbuciumat,

Dulce-așteaptă ca să vie un somn lung nevinovat.
O săruți atunci pe față, pleci văzând-o adormită.
Dar abia pășit-ai pragul, draga ușă tănuită
Se deschide; intrând la dănsa pe un tănăr am
văzut,

Amorez ce păn atunce imi era necunoscut.
Cu vorbă țremurătoare, ănsă plină de dulceață,
Ea-i zicea: nu, du-te, du-te, pre mare-i greșala
mea.

Dar vorbind, lui cu iubire intindea a sale brațe;
Ear tănărul lângă dănsa cu sfilă se punea.
Unite atunci văzut-am a lor buze vinovate.

Văzut-am sinul ei fraged, și comorile lui vii,
Crini, eben, mărgan și roze și mari vine albăstriei,
Astfel insfirșit cum mie tu mi-o aratai odată
Când întreaga ei găteală era goliciunea sa,
Când sburau nopțile voastre, când de tine sărnutată,
Ea pe capătăiul moale adormea și se trezea,
Când tu, beat de fericire, laudai a mea purtare,
Eară ea, varsa, cu zîmbet, blăstem pe focul meu.
Și en zeului iubirei, ce-l credeam sprijinul tēu,
În zadar ceream să-mi dee, ca azi, gură vorbitoare.
Vream să imputez viclenei lacrimile ce-ai varsat;
S'o numesc fără de cuget, zămislită în păcat.
Dar ca'n sufletul lor negru, cel puțin vre o mustrare
Se deștept, sau vre o spaimă, iute'n sus mă asvėrlui,
Scoțind cu un mare sgomot, din festila-mi arzătoare
O scănteetoare pară în fulgere mii de mii.
Ea îngălbened, spre mine înturnă a ei privire,
Și cu glas slăbit ei zise: „o blăstem îngrozitor!
Cum pot, când eu cu blăndeță mă supun Pa ta
iubire,

Să sufer un martur, mie de greșeli amintitor?“
Ea s'aruncă; el în brațe-i cu dulci desmerdări o
stringe,
Și oprind-o lin ei zice: „nu, nu, dragă nu o stinge.“

Contenii de a mai arde: fă ca mine, contenește.
Ea inbește-acum pe altul, pe alta și tu inbește:
Sufală peste-a ta iubire, dacă vrei să-ți dau un
sfat,
Precum ea, spre a mă stinge, peste mine a suflat.

S. G. Vărgolici.

Din I. G. Fischer.

MOARTĂ! . . .

Și munții stau încă 'n picioare ?
Și cerul nu s'a sfărămat,
Când pentru mine cer, pământuri
Cu doi ochi s'au cufundat ?
O lume, cum mai poți tu sta
Când stinsă e lumina ta !

AL MEU Ș'AL TĂU.

Fetiță zise : „Dragul meu
Ia spune-mi ce-i al meu ș'al tău ?“

Băetul zise : „Odorul meu,
Ochiul tău mândru e al tău,
Ș'a privi 'ntr'ensul e al meu ;
Guriță dulce, e al tău,
Pe ea să te sărut al meu ;
Deschide-mi acum sinul tău
Pe-el a sta e-al tău ș'al meu !“

CURSUL VIETEL.

Trecu un vânt pe lângă mine
O primăvară ! tu erai ;
Trecu apoi al verei vuet
Ș'al toamnei grabnie traiu ;
Pătruns e 'n inima-mi un fior
Ce nu vra să mai piară :
Eu cred că e al ernei nor
Cel fără de primăvară.

Din Schiller.

ENIGMA.

Un pod de perle se zidește
Sus, peste-o mare cenușie ;
El intr'o clipă s'atocmește
Și 'n sus se'naltă spre țările.

Catargul nalt a naltei năi
De arcu boltei lui n'ajunge,
N'apasă greu pe stălpul s'ei,
Și când de el te apropii, fuge.

Odată cu șivoiul naște
Și tot cu el a dispărut
Pe unde-i podul poți cunoaște,
Și cine oare l'a făcut ?

Y.

NOTITE ISTORICE.

— *Revista Română din 1861.* Mare parte din mișcarea renașterii noastre literare s'au făcut pe calea ziaristică, ceea ce au avut de urmare pe lângă binele momentan a unei grabnice răspândiri, reul foarte însemnat a unei mai tot atât de grabnice căderi în uitare. Este lucru foarte ușor de constatat că astăzi majoritatea chiar a celor ce se ocupă cu literatura și științele la noi, nu au nici cea mai slabă idee despre unele lucrări publicate în foile literare cele mai vechi ale noastre. Toate acele produceri s'au dat uitării, precum se obișnuiește a se face cu cele scrise în ziare, fără a se cumpeni valoarea scrierilor conținute și a se face o alegere potrivită.

Acest reu este cu atâta mai însemnat, cu cât cea mai mare parte din producerea literară și științifică *bune și originale* ale noastre au fost publicate prin foile literare, astfel că necunoscându-le, nu ne știm folosi de lucrările anterioare, nu

avem idee nici despre cele ce se știu până acum asupra poporului nostru, de urmele ce s'au aflat, de mijloacele ce s'au descoperit, pentru ca pe baza lor să mergem mai departe; pe de altă parte însă dăm uitării mai multe scrieri demne de toată lauda prin forma lor literară, prin o limbă românească frumoasă și idei originale naționale.

Este deci necesar de a atrage din când în când luarea aminte a contemporanilor și asupra producerilor trecutului nostru celui în sine foarte apropiat, dar care la noi în mersul cel prăpăstiat a schimbărilor de tot felul, îmbătrânește atât de curând și se instrăinează de inima și de mintea noastră.

Aceste sunt motivele care ne-au îndemnat a reaminti aici în câteva cuvinte cetitorilor cuprinsul unei eminente publicațiuni periodice din anul 1861, *Revista Română*, care din nenorocire nu au eșit decât vro opt luni, însă a făcut epocă în mișcarea noastră literară și va rămâne pentru totdeauna, prin unele din scrierile publicate în ea, ca model pentru viitor.

Între articulele publicate în ea însemnăm următoarele care au o valoare deosebită și neschimbătoare pentru noi. Mai înainte de toate eminentele cercetări a d-lui Odobescu asupra „*Cântecelor populare ale Europei orientale mai cu samă în raport cu țara, istoria și datinele Românilor*”, în care autorul după ce analizează natura și arată însemnătatea poeziei populare, cercetează în mod istoric originea și schimbările suferite de frumoasa noastră baladă *Mioara*, născută în antichitatea Elină și trecută de la păstorii Tesaliei la coloniștii Romani de acolo, apoi în Dacia Traiană, reținând în ea oglindirea cultului naturii, ideea antică a morții și multe reminiscenți păgâne pe lângă multe noțiuni locale și naturale introduse prin împământenirea ei. — Tot de Domnul Odobescu este un studiu asupra poeziilor *Văcărești*, început numai, ca și studiul asupra cântecelor populare, o disertație asupra *satirei latine*, din cele mai interesante.

Dintre lucrările celorlalți colaboratori însemnam: *Istoria Bucureștilor* de D. Berendeiu, *Dacia veche* de D. Ioan Ghica și o disertație foarte importantă de D. Gr. I. Lahovary asupra *Isvo-*

dului spatarului Clănău împreună cu publicarea textului original și traducerea în Româneasca modernă a celui însemnat document, a cărui autenticitate în privirea conținutului, autorul nu o atacă, ci numai aceea a formei, arătând că după istoria ortografiei cirilice e greu de a se admite că acel *Isvod* să fi fost scris în secolul XVI.

Pe lângă aceste mai însemnăm articolul D-lui *Greceanu* asupra scrierilor lui *Radu Logofătul Cronicarul* și o novelă istorică destul de bine reușită „*Lupu Mehedințanu* de G. Crețanu, și multe alte articule asupra astronomiei, a juriului, a vitelor bovine, a libertății muncii etc. etc., toate caracterizate prin o limpezeală a tratării, care face pe toate atrăgătoare și interesante.

Tot în această revistă s'a publicat și *Istoria Românilor sub Mihai Viteazul* de însemnatul autor N. Bălcescu.

Când privește cine-va la mai multe din scrierile interesante publicate în *Revista Română*, de către persoane care trăesc încă, este cuprins de intristare, văzând cât promiteau începuturile și cum totul a săcat, cum cei mai mulți din colaboratorii acelei reviste nu au mai produs nimic, și au tocit și risipit puterile în luptele traiului zilnic, lăsând astfel neroditoare facultățile și știința cu care a fost înzestrați și pe care ar fi putut urma a le întrebuința în un mod atât de nobil spre binele comun.

— În dreptul comunal al orașului *Medebach* din anul 1165 se află următorul pasaj interesant în privirea istoriei noastre. Tratând despre neguțitorii din acel oraș și regulând oare care relații juridice ale lor, documentul spune:

„qui pecuniam suam dat alicui concivi suo ut inde negotietur in *Datia* vel *Rucia* vel in alia regione...“

Datia nu este alta decât țerile de la Dunăre, care erau cunoscute în Europa pe acel timp tot după vechiul nume de Dacia sau *Datia*, dovadă faptul că îndată după *Datia* este amintită *Rucia* adică Rusia, de unde se înțelege că e vorba de de țeri învecinate; apoi Atlasul istoric a lui Spremer anumește țerile de la Dunăre cu aceeași formă de nume: *Datia*.

Această notiță combinată cu documentul din 1134 a lui Ivanco Rostislavovici, principele Băr.

ladului, (Vezi *Instrucțiunea publică*, rev. sept. din Moldova No. 1 p. 8; apoi in extract in *Hasdeu Arh. Ist.* vol. I, p. 16, Docum. No. 16.) care regulează de asemenea relații comerciale, aruncă lumini cu totul noue asupra stării sociale a acestor țeri in secolul XII. Ele nu erau in o stare atât de sălbatică și de devastată precum obicinuim a ne-o inchipui. Orașe dăstul de indepartate făceau negoț cu ele.

Notița de mai sus se află in *Seibertz Urkundensammlung*. Urkunde No. 55. După cât știm până acuma ea nu este cunoscută.

— *Magazin für Litteratur des Auslandes* conține in No. 11 din 16 Martie a. c. o espunere despre cartea lui Roessler „Romänische Studien, Untersuchungen zur älteren Geschichte Romäniens,“ admitând in totul rezultatele D-lui Roessler și considerând opul D-sale ca unul ce *va face epocă* pentru istoria țărilor de la Dunărea de jos. — O altă critică earăși foarte binevoitoare pentru cartea lui Roessler se află in *Historische Zeitschrift de H. von Sybel* an. 1872, broș. 2, p. 475.

— *La Rivista Europea*, foae literară, mensuală din Florența, redactată de D. Angelo de Gubernatii, conține in fasciculul de la 1 Martie a. c. un studiu de D-na Dora d'Istria „Gli Albanesi in Rumenia“ (Istoria principilor Ghica).

BIBLIOGRAFIE.

G. Barozzi. Limba Română și tradițiunile ei. Galați. Nebunelly.

D. I. Pompilian. Prescurtare de Istoria literaturii latine după Levi Alvares, publicată de societatea Renașterea. Broș. 8 mică, 1872 București. Tip. Petrescu. Pr. 40 bani.

St. I. Chrysostom. Discursul in favoarea Eunucului Eutropin, text și traducere Română de N. Badescu, broș. 8 mic 1872, Buc Pr. 50 bani.

Antoniu Roques. Constantin Brancoveanu, dramă istorică originală in 4 acte, 1 vol. 8, București, Ioanid. Pr. 1 l. 50 bani.

Ioan Hențescu. Pomologia lucrată după izvoare germane, 1 vol. 8 Buc. Socec, Ioanid. Pr. 3 l. n.

Curs de drept civil, an. I, broș. I și II. Pr. 5 l. n. A se adresa la București, Scarlat Thomescu, strada Sănții No. 53.

Scurtescu. Catehism Romän și Creștin, Buc. Pr. 30 bani.

Dr. Friedlieb Rausch. Geschichte der Litteratur das rhäto-romanischen Volkes mit einem Blick auf Sprache und Charakter desselben. Frankfurt a. M. — I. D. Sauerländers Verlag. 1870.

CORESPONDENȚA.

D-lui X. Respins.

D-lui O. Suntem mult nelericiti că mult aspra noastră critică nu ne eartă a găsi un mic locușor in mult mărețele coloane ale ziarului nostru.

D-lui N. L. Amarnic strănutat!

D-lui C. Scr. Serios?

D-lui P. in S. In numărul viitor neapărat. — Mulțămiri.

Pe toți D-nii abonați, care se plâng că nu au priunit regulat jurnalul, ăi incredințam că expedițiunea se face sub ochii noștri și cu minuțios control. Dacă se fac erori, aceasta nu poate proveni decât de la poștă! Ne este peste putință a trimite la atât de mulți domni numerele de doue ori, căci prin aceasta stricăm un insemnat numer de volume. Mai rugăm pe toți D-nii care păstrează Convorbirile să bine-voeasca a se ingriji de a nu rătăci numere, căci la sfirșitul anului nu ne va fi cu putință a intregi volumele tuturor relemantilor.

Red.

